



STORTINGET

Stortingstidende

Referat fra møter i Stortinget

Nr. 59 · 12. mars
Sesjonen 2019–2020

**Møte torsdag den 12. mars 2020 kl. 10.
Voting kl. 14.**

President: Magne Rommetveit

Dagsorden (59):

1. Debatt om utenriksministerens utenrikspolitiske redegjørelse
(Redegjørelsen holdt i Stortingets møte 5. mars 2020)
2. Innstilling fra utenriks- og forsvarskomiteen om Årsrapporter fra Stortingets faste delegasjoner til internasjonale parlamentariske forsamlinger for 2019
(Innst. 179 S (2019–2020), jf. Dokument 13 (2019–2020))
3. Innstilling fra næringskomiteen om Lov om god handelsskikk i dagligvarekjeden
(Innst. 173 L (2019–2020), jf. Prop. 33 L (2019–2020))
4. Innstilling fra næringskomiteen om Endringer i sjøloven og NIS-loven (bareboatregistrering og overtredelsesgebyr)
(Innst. 148 L (2019–2020), jf. Prop. 32 L (2019–2020))
5. Innstilling fra helse- og omsorgskomiteen om Representantforslag fra stortingsrepresentantene Karin Andersen og Torleif Hamre om å sikre grunnleggende menneskerettigheter og kompetansebaserte bemanningsnormer i eldreomsorgen og andre kommunale omsorgstilbud
(Innst. 167 S (2019–2020), jf. Dokument 8:24 S (2019–2020))
6. Referat

Presidenten: Det ligg føre to permisjonssøknader.

- frå Miljøpartiet Dei Grøne si stortingsgruppe om sjukepermisjon for representanten Une Bastholm i tida frå og med 12. mars og inntil vidare
- frå Venstres stortingsgruppe om sjukepermisjon for representanten Carl-Erik Grimstad i tida frå og med 18. til og med 27. mars

Presidenten føreslår at desse søknadene vert behandla straks og innvilga – og ser det som vedteke.

Frå første vararepresentant for Oslo, Per Espen Stoknes, ligg det føre søknad om å verta fritaken frå å møta på Stortinget under representanten Une Bastholms permisjon, på grunn av sjukdom.

Etter forslag frå presidenten vart samrøystes vedteke:

1. Søknaden vert behandla straks og innvilga.
2. Følgjande vararepresentantar vert innkalla for å møte i permisjonstida slik:

For Oslo: Kristoffer Robin Haug frå og med 12. mars og inntil vidare

For Vestfold: Kari-Lise Rørvik frå og med 19. mars til og med 26. mars

Presidenten: Kristoffer Robin Haug er til stades og vil ta sete.

Presidenten vil opplysa om at som følge av situasjonen med koronaviruset vil sak nr. 5 på dagens kart gå ut.

Etter ønske frå utanriks- og forsvarskomiteen vil sakene nr. 1 og 2 verta behandla under eitt.

Sak nr. 1 [10:01:42]

Debatt om utenriksministerens utenrikspolitiske redegjørelse (Redegjørelsen holdt i Stortingets møte 5. mars 2020)

Sak nr. 2 [10:01:48]

Innstilling fra utenriks- og forsvarskomiteen om Årsrapporter fra Stortingets faste delegasjoner til internasjonale parlamentariske forsamlinger for 2019 (Innst. 179 S (2019–2020), jf. Dokument 13 (2019–2020))

Presidenten: Etter ønske frå utanriks- og forsvarskomiteen vil presidenten ordna debatten slik:

Arbeidarpartiet 25 minutt, Høgre 25 minutt, Framstegspartiet 15 minutt, Senterpartiet 10 minutt, Sosialistisk Venstreparti 5 minutt, Venstre 5 minutt, Kristeleg Folkeparti 5 minutt, Miljøpartiet Dei Grøne 5 minutt og Raudt 5 minutt.

Vidare vil det – innanfor den fordelte taletida – verta gjeve høve til inntil seks replikkar med svar etter innlegg frå medlemmer av regjeringa.

Dei som måtte teikna seg på talarlista utover den fordelte taletida, får ei taletid på inntil 3 minutt.

Anniken Huitfeldt (A) [10:03:02]: Jeg vil takke utenriksministeren for en velskrevet, balansert og god redegjørelse. Fra Stortinget kan vi slutte oss til situasjonsbeskrivelsene og analysene som legges fram. Utenriksministeren snakket i forrige uke om den alvorlige koronaepidemien, og i går fastslo Verdens helseorganisasjon at virusutbruddet nå utgjør en verdensomfattende pandemi.

I norsk utenrikspolitisk perspektiv utgjør spredningen av koronaviruset her hjemme også et tankekors. Sett i forhold til antall innbyggere ligger vi svært høyt når det gjelder koronasmittede i Norge. Vi har dobbelt så høye smittetall som Kina i forhold til antall innbyggere. Vi er et reisende folk. Vi er vant til at utenriksstasjonene utsteder reiseråd for nordmenn som skal ut. Gitt smitteraten i vår befolkning opplever vi nå at andre

lands myndigheter advarer sine borgere mot å besøke Norge. Nå er det altså mange som ikke vil besøke oss. Uganda har innført 14 dagers karantene for reisende fra Norge. Det bryter med vår virkelighetsoppfatning om at det alltid er tryggest hos oss. Vi nordmenn er godt vant med å ligge på verdenstoppen i internasjonale rangeringer, og nå ligger vi altså dessverre på verdenstoppen når det gjelder koronasmittede.

Denne epidemien og pandemien viser hvor sammenvevd verden er blitt, og hvor sårbare vi er. Danmarks statsminister snakker om å stå sammen ved å holde avstand til hverandre. Land holder nå også større avstand ved å stenge flyplasser og innføre reiseforbud. Internasjonal handel rammes. Når denne krisa er over, må vi gjøre alt vi kan for å styrke internasjonalt samarbeid på tvers av våre landegrenser. Åpenhet og effektivt samarbeid mellom land er og blir den beste metoden for å bekjempe det som er dagens største trusler, enten det er pandemi, atomtrusselen, ekstremisme og terror eller klimakrisen.

Siden utenriksministeren holdt sin redegjørelse, har vi markert den internasjonale kvinnedagen. De siste tiårene har likestilling gjort viktige framskritt i mange land. I hjemlandet til pave Frans, Argentina, foreslår nå presidenten at dette skal bli Sør-Amerikas første land til å legalisere abort. Hittil har argentinske kvinner og hel-sepersonell risikert fengselsstraff på 15 år for et abort-inngrep. Men hovedbildet i verden i dag er dessverre at likestillingen går i revers.

Jeg er enig med utenriksministeren i at retten til å bestemme over egen kropp er en grunnleggende menneskerettighet. Men til forskjell fra andre menneskerettigheter kan vi faktisk fremme denne rettigheten effektivt ved å bruke bistandsmidler, ved at Norge bruker mer penger på å sikre tilgangen til prevensjon og trygge aborter, ikke minst i områder med krise, krig og konflikt. Derfor forstår ikke jeg regjeringas budsjettprioriteringer.

I 2013 styrte president Obama i USA. Den gangen brukte Stoltenberg-regjeringa 1,1 milliard bistandskroner på familieplanlegging og reproduktiv helse. I 2020 er det Trump-administrasjonen som styrer med sine kutt, og bare i Mosambik har altså 380 000 mennesker mistet tilgang til prevensjonsmidler etter Trump-kuttet. Likevel er det altså store kutt i regjeringas budsjett. Det brukes bare 364 mill. kr på familieplanlegging og prevensjon. Det er et stort kutt. Når andre land trapper ned, mener jeg vi skal sikre disse menneskerettighetene ved at Norge trapper opp.

Den 2. mars avholdt Israel sitt tredje parlamentsvalg på under ett år. Heller ikke denne gangen fikk et av de to regjeringalternativene et klart flertall. En fellesliste med fire arabiske og jødisk-arabiske partier vant 15 av 120 seter i Knesset. Sittende statsminister, korrupsjons-

tiltalte Benjamin Netanyahu, utropte likevel seg selv til seierherre fordi araberne ikke er en del av regnestykket. Israel omtales gjerne som Midtøstens eneste reelle demokrati, men den typen språkbruk om landets egne statsborgere er ikke verdig en statsleder i et demokrati.

Vi skal absolutt også stille krav til palestinerne. I Palestina er det ikke blitt avholdt parlamentsvalg på 14 år. Uttallige forsøk på å oppnå palestinsk samling etter valgene i 2006 har ikke ført fram. Men palestinsk samling er en grunnleggende forutsetning for framgang i en fredsprosess. Her ligger det etter min mening en viktig rolle som Norge kan spille aktivt, og vi kan bruke vårt formannskap i giverlandsgruppa for å mobilisere støtte til en palestinsk samlingsregjering.

Samtidig må vi være klokkeklare i møte med folkerettsbrudd og okkupasjon. En balansert midtøstenpolitikk kan ikke ha en annen standard i møte med Russland eller Marokko enn med Israel. Folkerettens prinsipper må gjelde enten det er snakk om okkupasjon av Krimhalvøya, Vest-Sahara eller av de palestinske områdene på Vestbredden. Alternativet er at vi tillater at den sterkeste rett får råde.

Sikkerhetspolitikk var hovedtema i årets redegjørelse. Vi må hegne om og styrke samarbeidet i NATO-alliansen og FN. Disse organisasjonene må også utgjøre grunnlaget for våre militære bidrag utenlands. Jeg la merke til at utenriksministeren ikke nevnte situasjonen i Sahel og Frankrikes forespørsel om vi kan bidra med norske spesialstyrker i Mali. Forsvarsministeren sier til Dagbladet at det er ulike vurderinger av dette spørsmålet i regjeringa. Det kunne vært interessant å høre utenriksministerens vurderinger.

Jeg mener Norge bør stille opp for å bekjempe ekstremisme og terror, om nødvendig også med militære bidrag. Men vi må ha en kritisk diskusjon om hver enkelt forespørsel vi får. Da ISIL sto rett utenfor døra til den kurdiske befolkningen i Nord-Irak, ba ikke kurderne om ulltepper og støtteerklæringer. De ba om militær bistand. Flere partier i denne salen var motstandere av å støtte kurderne militært, og flere partier mener i dag at Norge raskest mulig bør trekke ut sine gjenværende norske soldater fra Irak. Det vil jeg advare mot. Vi skal trekke ut norske soldater fra Irak i det øyeblikket regjeringa i landet ikke lenger ønsker oss der, eller sikkerheten til våre soldater ikke kan ivaretas. Med en rask uttrekking risikerer vi å skape et nytt maktvakuum. Terrorgrupper som ISIL og Al Qaida får lettere fotfeste der myndighetskontroll mangler og stor ustabilitet hersker.

I norske skoler og barnehager iverksettes planer for utdeling av jodtabletter i tilfelle atomhendelser. Kjernevåpen spiller igjen en mer framtrædende plass i internasjonal sikkerhetspolitikk. Avtaler for nedrustning og rustningskontroll forvitrer, brytes opp og sies opp – med

negative konsekvenser for norsk og europeisk sikkerhet. Utenriksministerens i og for seg presise situasjonsbeskrivelse må følges opp med handlinger og nye initiativer. INF-avtalen med forbud mot mellomdistanseraketter med atomstridshoder er sagt opp av Russland og USA.

Det er viktig for Norge at vi nå hindrer et nytt atomrustningskappløp i Europa. Jeg vil gjerne høre utenriksministerens vurdering av dette temaet og hva hun vil gjøre for å bidra til at START-avtalen videreføres.

Utenriksministeren påpekte at Norges lengste grense ikke er mot Sverige, men mot Atlanterhavet. Nå har aldri nordmenn oppfattet vår langstrakte kyst som en begrensning. Kysten har vært vår dør ut mot den store verden. Sann har det vært for vikingene, for sjøfarten, fisk, olje, gass og i dag havvind. I geopolitikken sier vi gjerne at geografien er konstant. Men det er jo ikke helt sant. Den eurasiske og den nordamerikanske kontinentalplaten glir fra hverandre med en fart på 20 mm i året. Det politiske samarbeidsklimaet mellom USA og Europa de siste årene kan tyde på at kontinentalplatenes hastighet er større enn som så.

USA forblir vår viktigste allierte. Vi har håndtert uenighet før, og vi skal holde sammen. Norge er et atlantisk land. Likevel er det behov for å tenke nytt også om gamle samarbeid. Jeg mener det fremdeles er et utnyttet potensial i et nordisk sikkerhets- og forsvarssamarbeid som et supplement til NATO. Vi sier gjerne at vi må unngå at sikkerhetspolitiske kriser blir for store for Norge, men for små for NATO. Å bruke nordisk samarbeid til å tette dette gapet er ett av flere konsepter vi kan arbeide videre med for å hegne om vår trygghet og sikkerhet også på vei inn i et nytt tiår.

Michael Tetzschner (H) [10:12:02] (ordfører for sak nr. 2): Det foregående innlegg, fra komitélederen, etterlater undertegnede og kanskje en del andre også litt i tvil om hva som er Arbeiderpartiets forslag – hva er Arbeiderpartiets førende linje i utenrikspolitikken? Det begynte med et spark mot helseministeren, som vel ikke har avgitt noen redegjørelse for Stortinget! – deretter en sveip innom familieplanlegging i den tredje verden, som vi vel alle er for, og så et mer selektivt angrep på Israel, som om Israel representerer det eneste problemet i Midtøsten. Jeg gleder meg til Arbeiderpartiets fortsatte interesse for de menneskerettighetsbrudd som anvendes i de selvstyrte områdene som en målrettet undertrykking av sivile rettigheter, som vi tar som selvsagt i Israel. Men jeg regner med at tiden ikke strakk til, i sine angrep på regjeringen, for å redegjøre for egen politikk.

Litt av det samme utgangspunktet: Den uavklarte pandemien minner oss om uttrykket «Den globale

landsbyen» – «The global village» – og hvor konkret dette uttrykket egentlig er blitt. Det stammer fra 1964 av en samfunnsskribent som het Marshall McLuhan, og det gikk egentlig mer på at hele verdens kultur ville smelte sammen – det har heldigvis ikke skjedd. Men det vi kan minne oss om, og det vi ser, er at menneskeheten er tett vevet sammen gjennom internasjonal arbeidsdeling, gjennom økonomi og varebytte. Mye av dette er bra, og det er fredsbyggende.

Klimaproblemene er også felles, og de kaller på felles innsats og samlende tiltak hvor vi ser at våre internasjonale institusjoner ikke fungerer effektivt nok. Likevel må det også konstateres at i denne tid har geopolitisk maktpolitikk hatt sin store renessanse. Den regelbaserte verdensorden er under press, proteksjonistiske ideer har fremgang.

Det tosidige supermaktsystemet som vi var vant til å leve med, er, som mange har påpekt, erstattet av en multipolar orden, eller et system. Vi ser tydeligere fremveksten av regionale, hegemoniske stater som inngår i dette mønsteret. Den universelle regeldannelsen skjer langsomt og håndheves halvhjertet.

Det er i dette bildet riktig at Norge som en del av det vestlige fellesskap ikke oppgir arbeidet for grunnleggende menneskerettigheter, demokratiske institusjoner og folkerett. Mye av dette er beskrevet vel i den multimedlingen som Stortinget akkurat har debattert i denne sal. Det kan likevel være på sin plass å understreke at det er nasjonalstatene som er aktørene i den internasjonale regeldannelsen. Særlig vil demokratiske land ha høy legitimitet hos sine borgere, ikke minst fordi de av alle kan påvirke sine myndigheter, og de kan skifte ut sine politikere direkte. Samtidig stopper ikke verden ved det enkelte lands statsgrense. Det er for mange der den begynner.

I et land som Norge, som ikke er stort, men som har oppnådd sin velstand både ved arbeidsdisiplin, dyktighet og også hell, er vi mer enn mange avhengig av våre omgivelser. Det er ikke en passiv avhengighet eller en opportunistisk allianse som har gitt oss våre naturlige forbundsfeller. Det er felles kultur, det er felles ideer om frihet, felles ideer om respekt for enkeltmennesket og om en regelbundet statsmakt og fredelig maktveksling som gir dette det egentlige samholdet, det som holder.

Derfor er det en svekkelse også av Norges interesser når våre allianser svekkes av tilbakeslag for disse ideene – når NATO-allierte land henfaller til autoritære eksperimenter og selv hengir seg til krigseventyr utenfor eget territorium, når nye medlemmer av Det europeiske fellesskap, som Polen og Ungarn, mener at det beste oppgjøret med sin kommunistiske fortid er å bruke sitt folkelige mandat til å hindre konkurranse om makten eller skaffe seg kontroll med mediene og om nødvendig svekke rettsstatens garantier mot maktmisbruk.

I begynnelsen av denne uken besøkte jeg Polen og dets viktigste politiske institusjoner, også det såkalte senatet – det kalles senat – som jo har gitt opposisjonen en mulighet til å kontrollere nasjonalforsamlingen. Det politiske flertall har falt for fristelsen til å overutnytte sin posisjon til å underminere maktfordelingsprinsippet, og kanskje det viktigste delprinsippet i dette: dommernes og domstolenes uavhengighet. Norges bidrag gjennom EØS-midlene brukes målrettet for å understøtte en demokratisk utvikling og det frie organisasjonslivet.

Besøket omfattet også OSSEs representasjon, og bildet som tegnes både av polakkene selv og de utenlandske observatørene, er ikke entydig dystert: Polen er ennå ikke forlatt, slik det også heter i første linje av landets nasjonalhymne. Men det er klart at uten EUs pågående prosedyre etter artikkel 7 og de andre monitoreringsordningene ville forholdene vært langt verre. Ennå vil systemet kunne reformeres fra innsiden, og ennå har ikke noe valg vært underkjent som ikke fritt og fair av observatørene, til en viss forskjell fra utviklingen i Ungarn.

Det samme krav til demokratisk utvikling har ytterligere fremgang i andre EU-land i det tidligere Sovjet-dominerte beltet fra Stettin til Trieste. I virkeligheten representerer det en formidabel fremgang fra etterkrigstidens «best case scenario», som jo var fredelig sameksistens mellom demokratiske land i vest og totalitære sosialistiske ettpartidiktaturer i øst. Men det betyr jo ikke at vi skal måle oss mot historiske standarder. Vi må jo måle oss mot en standard som gir håp om medvirkning og menneskerettigheter i den verden vi er i nå.

Når det gjelder forholdet til Ungarn, er det også reist internasjonal kritikk av lovgivningen, som retter seg mot NGO-er, mot internasjonale universiteter og forholdene for uavhengige medier, også domstolssystemet. Den tidligere kommisjonen i EU har i to rapporter, fra april og juli 2019, presentert en ambisjon om å styrke rammen på europeisk plan for å håndheve rettsstatsprinsipper og for å forebygge at det oppstår problemer med etterlevelsen av rettsstatsprinsippene i medlemslandene. Foruten det allerede fremsatte forslag i regi av MFF-forhandlingene om å la manglende etterlevelse av rettsstatsprinsippene få økonomiske konsekvenser, presenterer EU bl.a. en idé om å øke monitoreringen på rettsstatsområdet og avgi en årlig rettsstatsrapport.

Jeg vil så også henvise til Parisavtalen, som mange helt naturlig hyller. Men det er allikevel EU som sørger for at den innenfor sin medlemskrets gjøres rettslig bindende, i motsetning til en del andre land som betrakter Parisavtalen mer som en resolusjon og en tilkjenneivelse av holdningen. Derfor har EU fulgt opp gjennom The green deal, EUs grønne dagsorden, og den nåværende kommisjonspresident har nettopp gjort den grønne

dagsorden til en absolutt toppprioritet med presentasjonen av en europeisk avtale og dertil hørende arbeidsprogram som skal utgjøre den overordnede ramme om arbeidet med klima-, miljø- og naturpolitikk.

I tillegg skal man gjøre den grønne dagsorden til et gjennomgående, tverrgående hensyn i EU-samarbeidet, med integrasjonen av verdensmålene om bærekraft, og EU ventes i 2020 å fremlegge en rekke tiltak på de forskjellige sektorområdene. EU vil også fremlegge en biodiversitetsstrategi for å sikre høye ambisjoner på dette området til toppmøtet i oktober og en skogstrategi for å stoppe avskoging.

Jeg nevner dette for å si at det viktigste politiske samarbeidet i Europa kjøres frem og drives frem av EU-institusjonene, med sine feil og med sine mangler og med sine uenigheter, men innenfor en demokratisk ramme som betyr at man ikke nedkjemper alle andre med makt, men at man gjennom gode argumenter kommer frem til felles politikk. Det er derfor trist at Norge står utenfor dette fellesskapet. Vi er med, så langt det lar seg gjøre, på de andres premisser. Vi vil også gjerne være med og utforme en videre utvikling av Dublinavtalen innenfor Schengen, men vi har bare konsultasjonsordninger selv om vi har sluttet oss til selve Schengen-regelverket.

Jeg mener at norsk utenrikspolitikk vil mangle en avgjørende faktor så lenge vi ikke er med for fullt i Europas politiske samarbeid. Det vil være opp til de forskjellige representantene å arbeide for i sine partier, slik at det kan endres, men det vil være en mangel, og det er noe hult ved vår – skal vi si – tilkjenneivelse av internasjonal regelorden når vi ikke selv er med på å utvikle den rett utenfor vår egen stuedør.

Christian Tybring-Gjedde (FrP) [10:22:20]: Jeg vil takke utenriksministeren for redegjørelsen, men min hyllest blir ikke så unison som komitélederens. Det skyldes kanskje at Høyre og Arbeiderpartiet har byttet på den stolen siden annen verdenskrig, omtrent. Det er vel bare noen få unntak fra det, og politikken blir omtrent den samme.

I en verden som opplever enorme utfordringer knyttet til global spredning av det dødelige koronaviruset, i en verden som opplever et potensielt samfunns- overgripende migrasjonspress på Europas yttergrenser, i en verden hvor vår forsvarsallianse opplever eksistensielle utfordringer, i en verden hvor Norges egne nær- områder utsettes for utilbørlig press fra sentrale verdensaktører, velger utenriksministeren allerede i første avsnitt å fokusere på klimaendringer.

Utenriksministeren velger med andre ord å gjøre det i en sak hvor vitenskapsfolk i økende grad er usikre på årsak og virkning, og hvor Norges innsats uansett kun

er av politisk korrekt kosmetisk art og dessuten er en ekstrem økonomisk belastning for bedrifter, forbrukere og offentlige budsjetter. Det hjelper lite hva Norge gjør, så lenge Kina og India fortsetter utbygging av forurensende kraftverk og industri. Vi burde heller fokusere på utfordringer vi faktisk kan gjøre noe med, og som er til gagn for eget land.

Utenriksministeren innrømmer at hun et par tiår tilbake var noe naiv da hun trodde at frihet og demokrati ville fortsette å spre seg utover verden av seg selv. Det var hun ikke alene om. Den kjente amerikanske statsviteren Fukuyama skrev boken «The End of History and the Last Man», som slo fast at det liberale demokratiet hadde seiret.

Det er imidlertid et paradoks at dette var lenge etter at islamistiske ekstremister av ulikt slag hadde tatt kontrollen over flere land i Midtøsten. Politisk islam hadde sin foreløpig største seier da Iran ble gjort til et islamsk prestestyre i 1979.

At frihet og demokrati vil spre seg i Midtøsten, er og blir et håp og ikke en realitet. Både sjia- og sunniinspirert islam står i veien. Det er ikke alle som har frihet og demokrati som ideal. Den gangen, som i dag, advarte Fremskrittspartiet mot islams økende globale innflytelse og hvordan ekstremistiske krefter innenfor islam gjorde arbeidet mot menneskerettigheter til en religiøs forpliktelse.

Kvinneres rettigheter, likeverd mellom mennesker, ytringsfrihet, demokrati og sekularitet ble ansett som et vestlig fenomen. Vedtak fattet i FN i New York gjorde lite inntrykk på Midtøstens og Afrikas diktaturer. Istedenfor samlet FN seg for å gjøre flere av de samme statene til medlemmer av FNs menneskerettighetsråd. Tanken var at det er bedre å inkludere dem i arbeidet med menneskerettighetene enn å la dem stå utenfor. Slik har det seg at Venezuela og Iran innenfor dette forumets rammer kan kritisere Norge for å bryte menneskerettighetene og gi oss råd om forbedringer. Verden vil bedras.

Utenriksministeren påpekte helt korrekt at man i noen land i økende grad snakker om seksuelle og reproduktive rettigheter som noe kontroversielt. Videre er det igjen i noen land at sønner får preferanse foran døtre. Dette er selvsagt helt forkastelig. Jeg merker meg imidlertid at utenriksministeren er rask med å identifisere land som gjør livssituasjonen for egne innbyggere bedre, men avstår fra å identifisere de landene som gjør det motsatte. Disse blir raskt referert til som «noen land».

I likhet med alle andre land skal Norges utgangspunkt i utenrikspolitikken være det som best ivaretar norske interesser. Noen ganger innebærer det inngåelse av bilaterale eller multilaterale forpliktende avtaler, men i andre saker vil det innebære at Norge som et lite land ikke bør blande seg inn i eller engasjere seg i global

politikk. Det er ikke slik at Norge har noen forpliktelse overfor verden, men dersom vi styrer vårt bo, vår økonomi og samarbeid vel, vil våre handelsrelasjoner i forvarssamarbeid bidra til multilateral sikkerhet, teknologitvikling, økt levestandard og fattigdomsbekjempelse. På denne måten kan Norge fremstå som et forbilde for andre mindre nasjoner.

En nasjonalt fokusert utenrikspolitikk kan kanskje karakteriseres som egenrådige og populistisk. Men dersom ikke enkeltland skulle ivareta egne nasjonale interesser, hvem skal da gjøre det?

Det er mye som tyder på at flere land i større grad fokuserer på nasjonale interesser enn multinasjonale forpliktelser. I stedet for å anklage disse landene for populisme burde man gjøre en noe dypere analyse og spørre seg hvorfor det forholder seg slik. Det er ikke unaturlig at land er mer innadvendte dersom de har en historisk erfaring med at en motsatt innstilling og tilnærming har ført til press på nasjonal sikkerhet, kultur og identitet.

Koronaviruset maner også til ettertanke. Vi ser tydelig de negative effektene av globaliseringen på vår åpne økonomi. Verdens økende gjensidige avhengighet gjør oss samtidig mer sårbare når kriser inntreffer. Når Kina nyser, blir verden forkjølet. Sjelden får vi det illustrert bedre enn nå, bokstavelig talt. Produksjon stopper opp, virksomheter stenges, utstrakt reising og åpne grenser bringer viruset hit. Det er viktig å samarbeide globalt og regionalt om forebygging og forsvar mot pandemier. Men statens forpliktelse er først og fremst å sikre egen befolknings ve og vel.

Det er en anerkjent og akseptert forståelse at penger som gis bort gjennom årlige og økende bistandsbudsjetter, gjør verden til et bedre sted. Det er imidlertid ikke åpenbart. Selvfølgelig vil både de som gir og de som mottar mene at slik virksomhet er positivt. Giveren vil naturlig nok oppleve en selvtilfredsstillelse ved å hjelpe, mens mottakeren naturligvis vil være glad for hjelpen. Men der stopper det åpenbare.

Selvsagt skal rike land som Norge bidra med vår overflod, men vi skal ikke som i dag bidra på en måte som gjør behovet på sikt enda større. Nettopp derfor må vi stille krav til mottakerlandene. Bistand kan ikke regnes som vellykket dersom ikke landene på sikt blir gradvis mindre avhengig av bistand. Dersom det viser seg at behovet for hjelp fortsetter eller øker, bør prosjektene avsluttes. Videre bør det stilles som krav at landene som mottar norsk bistand, ikke samtidig produserer nye migrasjonsbølger mot Europa. En forutsetning for bistand må være at innbyggerne blir værende i landet for å gjøre levekårene i eget land bedre.

Dersom bistand skaper økt avhengighet, er det verken snilt eller gavmildt. Det er som å gi alkohol til en alkoholiker – uten sammenligning for øvrig.

I år ligger bistanden på litt under 40 mrd. kr. Dette gjør Norge til et av verdens mest generøse land. Vi overoppfyller FNs målsetting om at landene skal bruke 0,7 pst. av BNI på utvikling. Stadig mindre handlingsrom og en mer presset norsk økonomi i årene som kommer, krever en tøffere prioritering i budsjettene. Norges hovedansvar er egne borgere. Bistand skal derfor ikke gå på bekostning av udekte behov hjemme.

I sin redegjørelse lister utenriksministeren opp mange viktige utviklingstrekk i verden. Makt forskyves fra vest til øst, det samme gjør det økonomiske tyngdepunktet. Det er samtidig en økende rivalisering mellom Beijing og Washington. Videre fortsetter islamistiske terrorgrupper å vokse, og migrasjonspresset mot Europa øker.

Konfliktene går i dag øst-vest, men jeg vil hevde at konfliktlinjene sør-nord er vel så skarpe og grunnleggende utfordrende. Ikke minst forsterker teknologiutviklingen alle trender, og kommunikasjonslinjer som det tidligere tok dager å opprette, skjer nå i sanntid.

Til tross for dette sier utenriksministeren at Norge ikke automatisk skal justere sin utenrikspolitikk. Det kan virke litt besynderlig. Samtidig som verden rundt oss endres raskt, skal vi holde fast på vår. Det er litt krevende å få dette til å harmonere. Ja, vi skal fortsatt være medlem av NATO, og vi skal fortsatt forsvare en åpen og liberal handel mellom nasjonene, men når alt er i bevegelse, må også vi tilpasse oss de nye realitetene. Vi må eksempelvis innse at mottak av stadig flere flyktninger og asylanter ikke er i Norges interesse, og det vil heller ikke løse noen globale utfordringer.

Vi må videre innlede et enda tettere bånd til våre fremste allierte og undersøke mulighetene for å etablere et nytt og overordnet samarbeid mellom USA, Canada og Storbritannia. Dette er land som Norge har mye til felles med både når det gjelder kultur, historie, språk og teknologi, og ikke minst er alle naturlig transatlantisk allierte.

Å tilpasse landets utenrikspolitikk i tråd med den globale utviklingen handler ikke om å følge avisoverskrifter; det handler om å tilpasse oss verden slik den er, ikke hvordan vi skulle ønske at den var. Vårt fokus må uansett være å sikre våre nasjonale interesser og våre forpliktelser.

Apropos avisoverskrifter, så er det vel liten antydning til at disse også leses i Utenriksdepartementet. Påstanden om at populismen brer om seg, og at det bl.a. slår ut i en mer egenrådig utenrikspolitikk fra flere land, er lett gjenkjennelige påstander. Man kunne like godt ha beskrevet en slik utvikling som en nasjonal erkjennelse av at utfordringene landene står overfor, ikke løses ved åpne grenser. Da må man ha en politikk som ivaretar dette. Dette er ikke populisme, men sunn fornuft.

Den siste tiden har vi opplevd en regjering som i stadig mindre grad forsvare Israels interesser. Vi har registrert at Norge ikke vil avslutte støtten til de palestinske selvstyremyndigheter, til tross for at denne bistanden beviselig benyttes til formidling av antisemittisme og hat mot Israel. Fremskrittspartiet har gjentatte ganger fremmet forslag om at denne støtten avvikles, men hver gang evner utenriksministeren å finne nye grunner for hvorfor en slik bistand bør fortsette. Det skjer selv med en selverklært Israel-venn i regjering.

Fremskrittspartiet er eneste parti som både i ord og i handling står opp for Israel som et ensomt demokratisk lys i en region som er fylt av hat og terror. Man kan jo spørre seg hvordan regionen ville sett ut dersom venstresidens krav hadde blitt innfridd. Og gjennom sin vitenskap på en rekke områder, også innenfor medisinsk forskning, ville det ikke overraske meg om det nettopp er Israel som finner en vaksine som tar knekken på koronaviruset.

Fremskrittspartiet har registrert regjeringens – la oss si – grenseløse ambisjon om å få plass i FNs sikkerhetsråd. En overordnet begrunnelse er ifølge utenriksministeren at Norge og nordmenn er nordiske, europeiske, atlantiske, men også globale. Det høres flott ut.

Som en konsekvens hevder utenriksministeren at Norge må ta en del av ansvaret for å forsvare og reformere forpliktende internasjonalt samarbeid. Ut fra en slik visjon skulle man tro at Norges ambisjon om å komme inn i FNs sikkerhetsråd er et utslag av selvoppofrelse hvor Norge i Nansens ånd er villig til å ta på seg et internasjonalt verv, på bekostning av alle andre nyttige gjøremål. I et slikt perspektiv kan man selvfølgelig stusse over hvorfor Norge bruker et titalls millioner kroner på å drive valgkamp for vårt kandidatur.

Ifølge utenriksministeren vil vi som medlem av Sikkerhetsrådet arbeide for folkeretten, menneskerettighetene, internasjonal humanitær rett og de humanitære prinsippene. Da Norge konkurrerer med Irland og Canada om de to ledige plassene, må det bety at disse landene ikke har de samme ambisjonene.

Som leder av Norges delegasjon til NATOs parlamentarikerforsamling ønsker jeg å si noen ord om ordskiftet som finner sted i forsamlingen. Min erfaring gjennom noen år er at forsamlingen er mer relevant enn noen få år tilbake. Det skyldes ikke minst at forsamlingen er blitt politisk bredere – eller som utenriksministeren ville ha sagt det: Det har kommet flere populistere dit – og at man i større grad diskuterer store strategiske sikkerhetspolitiske spørsmål som berører alliansen på flere nivåer.

Parlamentarikerforsamlingens store styrke er at den er sammensatt av medlemslandenes ulike partier. Videre har mange land en helt annen debattkultur, noe

som gjør utvekslingen av synspunkter spissere og mer spontan og interessant. Ferdigskrevne manuskripter – som mitt – er heldigvis en mangelvare. Som såkalt rapportør i min komité har jeg lagt frem en rapport som omhandler bruken av sanksjoner som politisk virkemiddel, og skal i høst legge frem en rapport om NATOs utfordringer og muligheter for samarbeid med Kina. Det forutsetter selvsagt at verden innen rimelig tid kommer tilbake til normalen.

Liv Signe Navarsete (Sp) [10:34:10]: Eg vil fyrst takke utanriksministeren for ei god og svært fyldig utgreiing om utanrikspolitiske område som er viktige for Noreg. Det er ikkje den store konflikten i norsk utanrikspolitikk, og det skal me vere glade for. Me er eit lite land, og me treng å snakke med éi stemme. Likevel vil det vere ulik vektlegging av ulike område, og slik sett kan ein forundre seg over representanten Tetzschner, som i innleiinga si var så hårsår når det galdt innlegget til leiaren i komiteen.

Me ser ved inngangen til 2020-talet ei verd i endring og eit tryggleikspolitisk bilete som har endra seg. Me er vitne til auka spenningar mellom stormaktene, ei svekking av den multilaterale verdsordenen og store globale klima- og miljøutfordringar. Dette er sjølvsagt krevjande, men det tvingar oss samstundes til å prioritere og velje kva som er viktigast for oss. Senterpartiet meiner at konfliktddemping, tryggleik i nærområda og arbeidet for å utrydde fattigdom og sikre mattryggleik bør vere sentrale satsingsområde innanfor norsk utanrikspolitikk i næraste framtid.

Utanriksministeren sa i tala si den 5. mars at utgreiinga hennar i år ville ha sikkerheitspolitikk som eit hovudtema. Dette fortel oss mykje om tilstanden i verda i dag, òg i våre nærområde. I korte trekk er den tryggleikspolitiske situasjonen i nærområda våre forverra. Rapporten Fokus som Etterretningstenesta gav ut i februar i år, peiker på sterkt aukande russisk militær aktivitet i norske nærområde berre det siste året. I tillegg kjem den stabile oppbygginga av dei russiske militære kapasitetane sidan 2008, då militærreforma deira vart sett i verk. Fokus viser til at aktiviteten i nordområda ikkje har vore så stor som no sidan den kalde krigen. I august 2019 var me t.d. vitne til at Nordflåten i samvirke med Austersjøflåten gjennomførte den største maritime øvinga i nærområda våre sidan den kalde krigen. Delar av bastionforsvaret vart etablert heilt ned til Nordsjøen. Dette er ei urovekkjande utvikling, og det er ei utvikling me må ta på største alvor og forhalde oss til.

Me ser ei stadig meir globalisert verd. Utviklinga dei siste 20 år – spesielt med internett – har knytt verda tettare saman. Me skal ikkje jobbe imot globalisering og digitalisering, me skal ynskje det velkomme. Samstundes

skal me ha ei medviten haldning til det. Saka med Huawei og 5G-nett viser kva utfordringar me kan få med den nye teknologien som kjem. Høgteknologiske løysingar kan understøtte ulike former for sosial og politisk kontroll, det skal me vere særskilte merksame på.

Stormaktsrivaliseringa i Arktis er eit anna element som er med på å forme kvardagen i Noreg, og som vil prege tryggleikssituasjonen vår i åra som kjem. Havisen smeltar, og det vil opne seg nye sjøruter i Barentshavet. Kina har definert seg som ein nær arktisk stat og vist stor interesse for å etablere seg langs dei nye sjorutene. Kina har m.a. kjøpt opp hamner langs den nye sjoruta som vil vekse fram. USA er ikkje lenger like ivrig i rolla som garantisten for Noreg og Europas tryggleik, samstundes med at Russland har utvikla ein stadig større vilje og evne til å agere mot andre nærliggjande og suverene statar. Eit auka nærvær av stormakter i våre nærområde gjer oppbygging av eit sterkt nasjonalt forsvar til eit fundamentalt satsingsområde framover.

Den tryggleikspolitiske utviklinga kjem til å prege våre val og prioriteringar i utanrikspolitikken dei neste åra. I lys av dagens tryggleikspolitiske situasjon, med eit stadig kaldare forhold mellom aust og vest, er det ikkje forsvarleg å eksperimentere med dei tryggleikspolitiske rammene Noreg har. Me må stå saman med våre allierte i NATO og ikkje bygge parallelle strukturar.

Senterpartiet har hatt og har ei kritisk haldning til EUs oppbygging av eit eige forsvarssystem. Det er alle-reie i ferd med å binde opp store ressursar. PESCO har t.d. meir enn 40 ulike prosjekt, alle skal planleggjast, styra og gjennomførast, og det er berre ein bit av forsvarssamarbeidet som Frankrike er den største pådrivaren for. President Macron har òg uttala at Frankrike er villig til å dele sine ressursar innanfor atomforsvar med andre land i Europa. På møte i NATOs parlamentarikarfor-samling i Brussel i februar vart oppbygging av ein forsvarsallianse i EU tema, og det utvikla seg til det som ein nærast må kalle eit munnhoggeri mellom parlamentarikarar frå USA og Frankrike. USAs medlemmer i parlamentarikarforsamlinga hevda at EU svikta NATO-alliansen, og at oppbygginga av eit EU-forsvar ville svekkje, ikkje styrkje forsvarsevna i Europa. Det gjekk så langt at dei minte forsamlinga om USAs innsats under den andre verdskrigen, og at ein ikkje kan ta USA for gitt.

Eg er redd EU sitt parallelle løp innanfor forsvar ikkje vil styrkje tryggleiken i Europa. NATO har vore verdas mest suksessfulle forsvarsallianse, og for Noreg er det ikkje godt nytt dersom NATO vert svekt som følgje av Frankrikes ønske om ein allianse der dei sit i førersetet. Noreg er avhengig av USA og Storbritannia som gode allierte, me har eit historisk samarbeid, og ingen av dei er medlemmer i EU.

Ein kjem ikkje utanom å nemne koronaviruset, heller ikkje i denne samanhangen. Eit virus som vart oppdaga i Wuhan i Kina, har på få veker spreidd seg over heile verda og fått enorme konsekvensar. Som utanriksministeren sa, viser ein slik epidemi kor tett verda er voven saman. Situasjonen har òg vist kor sårbare me er, og korleis verda og verdsøkonomien stoppar opp. Helsevesenet har ikkje nok smittevernuttstyr, me får ikkje importere nok. Lagera er tomme, og dei landa som har, treng det sjølve.

Tenk om dette viruset hadde vore eit virus eller smittsame bakteriar som råka matvarer, det er slett ikkje utenkjeleg at det kan skje. Det er i slike kriser me vert minte på kor utruleg viktig det er med sjølvforsyning av det aller viktigaste. Direktoratet for samfunnssikkerheit og beredskap har sendt ut liste over kva forsyningar me bør ha for å sikre oss mat i tre dagar, men tre dagar går fort, og i eit sikkerheitspolitisk bilete må Noreg no ta tak i spørsmålet kring matforsyning når krise oppstår.

Senterpartiet har òg lenge teke til orde for ei tydelegare prioritering av berekraftige matsystem i Noregs multilaterale utviklingspolitikk. Matmangel og sviktande avlingar er i aukande grad årsak til ustabilitet, konflikt og migrasjon. Me må føre ein politikk som ikkje berre toler solskin, men òg regnversdagar. Me må jobbe for at land skal vere sjølvforsynte og ha moglegheit til å sikre innbyggjarane mat og vatn, òg i tider då verda ser ut til å stoppe litt opp, og verdshandelen kan kollapse.

FN gjer ein særskilt viktig jobb i dagens internasjonale samfunn, og Noreg må prioritere FN sine viktige arbeid. For kvart år som går, kjem fristen for å innfri berekraftsmåla nærare. Verdsbanken har sagt at støtte til småskalabønder har best effekt for å redusere fattigdom, som er eitt av dei fyrste måla – saman med å utrydde svolt. Noreg har eit stort potensial i å auke nettopp innsatsen på dette området, det er eit område som er altfor lite framme, òg i lys av dei klimaendringane me ser i dag, klimaendringar som vil føre til at store område vert ubrukelege for matproduksjon, noko som igjen kan føre til migrasjon av eit omfang som berre gjer dagens migrasjon til eit førevarsel om det som kan kome. Dette må takast på alvor, og det er ein viktig del av det sikkerheitspolitiske biletet som har fått altfor liten plass så langt.

Me er nøydd til, som eit land som vert høyrte i den internasjonale dialogen, å lyfte både klimaendringar og beredskap innanfor vatn, mat, medisin og helse endå høgare på dagsordenen. Noreg må bruke røysta si i det internasjonale samfunnet til å dempe konfliktar og drive fredsskapande arbeid. Me må støtte opp under FN og NATO-alliansen og styrkje vår eigen tryggleik gjennom ei realistisk tilnærming til dei trugsmåla me ser rundt oss. Nett i desse dagar ser me at det slett ikkje berre er

våpenmakt som kan setje sjølv dei største nasjonane ut av spel. Difor må Noreg fremje totalforsvaret både her heime og i andre land, slik at me i framtida er betre budde – også mot kriser som koronaviruset, som no herjar det globale samfunnet.

Audun Lysbakken (SV) [10:43:25]: Jeg vil takke utenriksministeren for redegjørelsen. Jeg setter pris på at utenriksministeren slutter opp om vitenskap. Jeg er glad for at hun tok opp presset mot kvinners reproduktive og seksuelle rettigheter, og jeg mener det er positivt når hun sier at folk-til-folk-samarbeidet skal styrkes når Norge tar over formannskapet i Barentsrådet.

Det vi alle tenker på nå, er pandemien og vår beredskap mot den. Det er jo noe som illustrerer det vi diskuterer i hver eneste av disse debattene nå, nemlig en verden hvor internasjonalt samarbeid er under press, hvor stormaktene er mer egenrådige, og hvor autoritære regimer i deler av verden er på frammarsj. Og det er jo viktig å diskutere det i denne sammenhengen, fordi internasjonalt samarbeid er så viktig for å møte pandemien, og også fordi noen prøver å framstille det som om diktatur nærmest er effektivt i en slik situasjon. Jeg synes det er et tankekors at det i deler av debatten nå er stor oppmerksomhet rundt Kinas håndtering av viruset, mens det vel er mye som tyder på at nettopp mangelen på ytringsfrihet i det kinesiske diktaturet er en viktig grunn til at viruset fikk spre seg. Så demokrati og åpen debatt om hvordan vi styrker responsen, og appell til internasjonalt samarbeid er ekstra viktig i den situasjonen vi er i nå.

På den begrensede tiden jeg har, ønsker jeg å ta opp to ting som utenriksministeren var innom i redegjørelsen sin. Det ene er atomvåpen, nedrustning, og det andre er flyktnings situasjonen i Europa.

Den eneste måten for å sikre at atomvåpen aldri blir brukt, er å avskaffe dem. Og jeg registrerer at regjeringen er bekymret for at flere stater globalt har det som kalles en rustningsdrivende atferd, altså at vi opplever opprustning og økt internasjonal spenning. Da er det bra at utenriksministeren framhever det avtaleverket som vi har knyttet til ikke-spredning, men det er også skuffende at regjeringen fortsetter å la være å støtte opp om og framheve forbudsprosessen i FN som et relevant, viktig og til og med helt nødvendig tiltak for atomnedrustning. Norge burde være et av de landene som la press på atomvåpenstatene for å forhandle, med mål om å gjennomføre en gjensidig nedrustning. Det kan vi gjøre ved å slutte oss til FN sine atomvåpenforbud. I det minste burde Norge delta som observatør på statspartsmøtene til forbudstraktaten når den har trådt i kraft. Og vi ser – i motsetning til det en del hevder i debatten her hjemme – at forbudet virker. 81 stater har signert, 25 har ratifisert. Det går raskere enn mange hadde håpet. Og vi ser at det

virker, f.eks. gjennom at finansaktører nå i økende grad trekker seg ut av atomvåpenindustrien. Det er denne typen press Norge burde bidra til, istedenfor i praksis å stille seg på atommaktenes side ved ikke å være med på denne prosessen.

Utenriksministeren var tydelig på at det er uakseptabelt av Tyrkia og Erdogan å bruke flyktninger og migranter som pressmiddel mot Europa. Det er vi alle enig i. Men jeg synes det er skuffende at utenriksministeren ikke med ett ord nevner Hellas' forespørsel om å hente ut sårbare flyktninger for å avhjelpe situasjonen. Hellas er i en svært vanskelig situasjon. Vi har en humanitær krise i Europa. Vi ser nå at det etterlyses land som er villig til å være med på å evakuere en del av de mest sårbare flyktningene – mange av disse er barn som har vært alene i lang tid, uten skolegang, uten oppfølging. Det vergesystemet som FNs høykommissær for flyktninger hadde satt opp, har brutt sammen. Da er det SVs tydelige holdning at Norge burde gå foran og si seg villig til nå å ta imot en del av disse, både for å avhjelpe situasjonen i Hellas, for å legge press på andre europeiske land, og fordi vi faktisk kan gjøre en forskjell for en del mennesker i en vanskelig situasjon.

Da er min tid ute – sånn er det.

Ola Elvestuen (V) [10:48:41]: Jeg vil også takke utenriksministeren for en veldig grundig redegjørelse, som på mange måter viser hele bredden av og størrelsen på det norske internasjonale engasjementet ved å være innom mange temaer – temaer som jeg tror det er bred enighet i Stortinget om at vi skal forsterke vår innsats på. Det er viktig for Norge og for verden.

Det er selvfølgelig også grunn til å komme inn på den internasjonale avhengigheten vi har, som nå blir illustrert med koronaviruset, covid-19-viruset, og hvor raskt denne situasjonen nå endrer seg internasjonalt og hos oss. Jeg er enig med representanten Lysbakken i at man har et eget ansvar i Norge og i andre demokratiske land for å vise at vi klarer å håndtere en slik situasjon, en pandemi, med den styrken som kreves for å stoppe den utviklingen vi er inne i nå. Der vi er nå, hvor det er en eskalerende utvikling også i Norge, er det viktig for oss å vise tydelig at vi har vilje til å sette i gang kraftfulle tiltak, enten det er å stenge skoler eller andre tiltak, så raskt som de faglige rådene tilsier det. Det har betydning også ut over akkurat den situasjonen vi er i nå.

Jeg er glad for at utenriksministeren brukte så mye tid også på en situasjon vi er i som går over lengre tid, men som har en utvikling som flere og flere blir mer bekymret over, nemlig klimaendringene vi står overfor. Vi er inne i det året da Parisavtalen skal vise om den har den nødvendige kraften, ved at alle land skal melde inn sine nye mål innen desember i år. Jeg er da veldig glad

for at Norge har vært tidlig ute. Vi har sagt at vi skal forsterke vårt nasjonale mål til 50–55 pst. Det er viktig for å påvirke EU, slik at også EU forsterker sitt mål med tilsvarende og jobber for at de kommer opp til 50–55 pst.

Det er ingen tvil om at Norge og Europa er ledende i å ta tak i og vise hvordan man kan redusere utslipp raskt nok. Men det er også viktig at vi har vært tidlig ute med tanke på å påvirke de større utslippslandene til å forsterke sine mål i løpet av dette året – i tilstrekkelig grad også, slik at man kan tro på at vi kan holde den globale oppvarmingen under 2 grader og ned mot 1,5 grader. Vi må kutte utslipp, og det må skje raskt.

Vi har nå fått på plass et sterkere samarbeid med EU ved at vi har felles mål fram mot 2030. Det er bra, men det holder ikke å redusere utslipp. Vi må også ta vare på natur, så det å få på plass den nye konvensjonen for biologisk mangfold er også viktig. Det gjelder også det internasjonale arbeidet vi har for bl.a. å ivareta regnskog.

Den store utfordringen er at man skal etablere en global økonomi innenfor naturens tåleevne. Alt annet er ikke rasjonelt og gir ikke mening. Det skal også skje innenfor en åpen økonomi og en fri handel, for dette må henge nøye sammen med det samarbeidet vi trenger internasjonalt for å nå FNs bærekraftsmål. FNs bærekraftsmål er slik at man ikke kan plukke noen, man må nå alle.

For å nå disse målene må demokratier lede. Det er mangel på demokratisk ledelse i verden i dag. I løpet av den siste uken har den amerikanske stiftelsen Freedom House lagt fram sin rapport for året 2019 om utviklingen av sivile og politiske rettigheter i verden. Det var det fjortende året på rad at det var flere land som hadde en negativ utvikling enn det var land som hadde en positiv utvikling. Så det er ingen tvil om at demokrati, rettsstat og menneskerettigheter er under press internasjonalt, fra stormaktsrivalisering, hvor Russland, Kina og Iran fører en politikk for å undergrave demokratiske systemer, men vi ser det også i demokratier, hvor man må bekjempe autoritære krefter, enten det er i Ungarn eller i andre land.

Et siste poeng: NATO er bærebjelken i vår sikkerhetspolitikk, og det må pleies og styrkes, men vi trenger også mer europeisk og nordisk samarbeid. Europa trenger også en strategi i Midtøsten som er langsiktig – for demokrati, rettsstat og menneskerettigheter. Det er det eneste som over tid kan gi den nødvendige stabiliteten.

Geir Sigbjørn Toskedal (KrF) [10:54:03]: Jeg vil først få takke utenriksministeren for en omfattende og interessant redegjørelse.

Norge er såpass avhengig av andre land at det er viktig å ha førstehånds kjennskap til hva som rører seg rundt oss i alle himmelretninger. Vi ser jo at det er grunn

til årvåkenhet over den globale utviklingen, trolig mer enn på lenge. Internasjonal politikk er i større bevegelse enn vi kunne ønske. Land med mer autoritære styresett opptrer med større selvtillit, gjerne med åpne brudd på menneskerettigheter og innskrenkning av tros- og livssynsfriheten. Populisme og særinteresser fører til egenrådig utenrikspolitikk.

De siste årene har vi dessverre sett endringer i stabilitet og demokratiske verdier verden rundt. Det gjelder alt fra toppledelse i stormaktene til flertall i parlament som flytter og tiltar seg makt på bekostning av demokrati og rettspraksis. Andelen demokratier som har blitt svekket i løpet av de siste ti årene, har økt, og selv om dette er en global utfordring, er Afrika den regionen som i dag har størst andel av ikke-demokratiske regimer. Jeg mener at norsk bistand med fordel kan øke sin innsats innenfor demokratiassistanse.

Et sterkt sivilsamfunn og frie medier er forutsetninger for et levende demokrati, som kan holde myndighetene ansvarlig. I dag er det nettopp tilskudd til sivilsamfunn og mediefrihet som mottar den største andelen av Norges støtte til demokratisering og godt styresett. Ethvert demokrati med frie valg må ha demokratiske og politiske institusjoner og politikere med kontinuitet. Demokrati kan ikke påtvinges noen utenfra, men Kristelig Folkeparti mener at Norge skal støtte aktører som ber om slik demokratiassistanse.

I disse virusdager ser vi i særlig grad hvor viktig det er med et multilateralt og globalt samarbeid. Epidemier og sykdom kjenner ingen landegrenser, og forskning og tiltak må samordnes til beste for menneskeheten. Verdens helseorganisasjon har erklært utbruddet av koronaviruset som en internasjonal helsekrise. Det får direkte påvirkning på verdens børser, men dette er likevel en sekundær bekymring når helsen er truet. Kristelig Folkeparti er takknemlig for WHO's koordinerende virksomhet. I den forbindelse er det flott at regjeringen har gitt et ekstra bidrag på 10 mill. kr for å redusere spredning til utviklingsland med svake helsesystemer.

Apropos landegrenser – Norges medlemskap i NATO er av stor betydning, og vi må ivareta et fredelig naboskap på en betryggende måte. Men Norge er en av de største havnasjonene med portal og farvannsleder inn i Arktis. Forsvaret vårt skal derfor være operativt, effektivt og målrettet ut fra den sikkerhets- og trusselvurdering som gjøres til enhver tid i hav, i luft, på land, i rommet og i cyberverdenen.

Kristelig Folkeparti skulle ønske at Nordisk råd og Norden styrket sin evne til å opptre som en samlet utenrikspolitisk aktør. Kristelig Folkeparti er også enig i å ivareta en tett allianse med de baltiske land for å sikre en enighet i felles sikkerhetspolitiske interesser.

Kristelig Folkeparti vil beholde dagens tilknytningsform til EU og er tilfreds med en godt fungerende EØS-avtale. Avtalen sikrer oss optimal tilgang til våre viktigste handelspartnere, og vi skulle ønske at prosjektene som vi tildeler EØS-midler til, blir fulgt opp, kvalitets-sikret og målrettet der de trengs. Dette året er utviklingen av avtalene med Storbritannia etter brexit av stor interesse. Jeg er glad for at signalene så langt tyder på at Norge får beholde alle de gode relasjonene vi trenger.

Kristelig Folkeparti mener at Norge aktivt må bidra til å finne en forpliktende felles europeisk asyl- og flyktningpolitikk som er human og har en rettferdig ansvarsfordeling. Situasjonen i Syria, Idlib-bombingen og striden mellom Tyrkia og Hellas bekymrer oss i Kristelig Folkeparti sterkt. Folk er opptatt av de menneskelige tragediene vi ser i media og kjenner seg maktesløse. Folk er særlig bekymret for barna, som helt uskyldig har blitt ofre for en grusom politikk. Derfor er Kristelig Folkeparti utålmodig og vil bidra til at regjeringen på alle måter prøver å finne et minimum av felles løsninger med øvrige land i Europa om varige løsninger og tiltak for mennesker i ytterste fortvilelse og nød.

Når det gjelder årsakene til lidelsene, kreves det internasjonal innsats, et utstrakt diplomati og bruk av sanksjoner. Her har FN sin viktigste rolle. Kristelig Folkeparti støtter derfor Norges bidrag og samarbeid med FN og håper å lykkes med en plass i Sikkerhetsrådet. FN er vårt beste organ og instrument for å komme videre. De vedtatte bærekraftsmålene er noe av det beste som har skjedd på lenge. Her synes vi i Kristelig Folkeparti at noen av de beste og mest gjenkjennelige verdiene kommer fram, nemlig forvalteransvar, nestekjærlighet og menneskeverd.

Utenriksminister Ine Eriksen Søreide [10:59:32]:

Først vil jeg takke for både gode innlegg og gode innspill i diskusjonen, og jeg registrerer også en betydelig enighet rundt både prioriteringene og vurderingene. I og med at vi er i den situasjonen vi er med koronaviruset, og i og med at jeg allerede har gjort mine prioriteringer kjent gjennom en omfattende redegjørelse, kommer jeg til å bruke mest tid på viruset, men svare ut noen ting nokså kort.

I redegjørelsen bruker jeg mye tid på sikkerhetspolitikk, og jeg bruker mye tid på nedrustning. Det er av en god grunn. Jeg forteller også nokså detaljert om Norges rolle og våre initiativer for å få til nedrustning, og det gjelder særlig det internasjonale lederskapet vi har tatt på verifikasjon. Det er et helt avgjørende arbeid både for å bygge tillit og for å sikre at vi har verifikasjonsprosedyrer og teknikker som kan verifisere reell nedrustning. Det er også et arbeid der vi samler både kjernevåpenstater og ikke-kjernevåpenstater. Det er nesten det eneste

området der det er mulig å få til i en ellers veldig polarisert debatt. Det har vært en klar prioritering fra vår side, og det lederskapet fortsetter vi. For øvrig viser jeg til det som sies i redegjørelsen.

Så til migrasjon. Som jeg var inne på i redegjørelsen, jobber vi for felleseuropeiske løsninger. Det mener vi er viktig fordi flere EU-land og land i Europa må være med på å ta dette ansvaret. Vi følger derfor diskusjonen om relokalisering i EU tett. Vi har nå fått en henvendelse fra tyske myndigheter vedrørende relokalisering av enslige mindreårige fra Hellas, og det er en forespørsel regjeringa nå vurderer.

Helt til slutt, når det gjelder innspill og kommentarer, vil jeg si at regjeringa har tatt en veldig tydelig stilling til seksuell og reproduktiv helse og rettigheter. Det betyr at vi i årene fra 2020 til 2025 kommer til å bruke 10,4 mrd. kr på dette feltet, fordi, som jeg sa i min redegjørelse, kvinners og jenters rett til å bestemme over egen kropp og eget liv er helt grunnleggende. Vi gjør det vi kan for å støtte opp om det gjennom FN-organisasjoner, der vi nå er en av de aller største giverne til UNFPA, FNs befolkningsfond. Vi har økt vår kjernestøtte, og det tas svært godt imot av organisasjonen. De bidrar tydelig til seksuell og reproduktiv helse og rettigheter.

La meg så gå over til det som nå er en både stor, alvorlig og viktig sak. Jeg vil først nevne at statsministeren og helseministeren kommer til å ha en redegjørelse senere i dag, hvor de varsler de sterkeste og mest omfattende tiltak i Norge i fredstid. De mer helsefaglige sidene henviser jeg dit, men jeg vil gjerne si noe om hvordan situasjonen er nå med tanke på hvordan vi opererer, både Utenriksdepartementet og våre utestasjoner.

Det er helt åpenbart at viruset og utbruddet legger begrensninger på hvordan vi jobber. Vi har, som alle andre departementer, innført tiltak for å kunne ivareta kjernefunksjonene våre. Det er tiltak som løpende vurderes om skal forsterkes, men vi følger de rådene helsemyndighetene gir. Når det gjelder våre stasjoner ute, er situasjonen den samme der. Vi jobber i det aller lengste for å unngå å stenge ned utenriksstasjoner, men situasjonen er sann i enkelte land at det ikke er mulig å unngå på sikt, og det vil gjelde alle land, ikke bare norske utenriksstasjoner.

Det vi også jobber svært tett sammen med helsemyndighetene om, er å utstede reiseråd og reiseinformasjon, og det er viktig for nordmenn som er på reise i utlandet, eller planlegger reise i utlandet. Gjennom de siste dagene har vi sett at flere og flere land innfører strenge restriksjoner på bevegelse internt i sine land, men også på innreise og utreise og karantenebestemmelser. Nettopp derfor har vi vært veldig klare i våre reiseråd, som er helt synkronisert med helsemyndighetenes smittevernråd. Normalt er våre reiseråd av en litt an-

nen karakter enn helsemyndighetenes råd, og det er fordi vi skal tenke på hvordan situasjonen er for individet som reiser ut, mens helsemyndighetene skal tenke på hvordan f.eks. en smittesituasjon i Norge vil være hvis man kommer fra et land med smitte.

Når det gjelder pandemier, går dette på sett og vis over i hverandre, og det gir ikke noe stor mening å skille disse vurderingene. Nettopp derfor er vi helt synkronisert med helsemyndighetene. Det betyr at nordmenn som vurderer reise til områder som foreløpig ikke er underlagt reiseråd, også må gjøre sine egne vurderinger og følge nøye med på det faktum at land på veldig kort varsel kan innføre enten reisebegrensninger, karantenebestemmelser, eller at helsemyndighetene ikke er i stand til å håndtere tilreisende eller andre dersom de trenger helsehjelp.

Vi oppdaterer fortløpende, men dette er ting som går fra time til time. Vi fraråder reiser som ikke er helt nødvendige, en rekke steder, men generelt er situasjonen i verden nå sann at alle må følge nøye med også på hvilke begrensninger som er innført.

Tone Wilhelmsen Trøen hadde her overtatt presidentplassen.

Presidenten: Det blir replikkordskifte.

Anniken Huitfeldt (A) [11:05:06]: Takk for et godt innlegg og for at utenriksministeren brukte mye tid på koronaviruset. Jeg fikk av komiteens nestleder nærmest forståelsen av at det var en fornærmelse å ta opp dette spørsmålet, men er glad for at utenriksministeren hadde en litt annen holdning til at vi kan diskutere det spørsmålet som kanskje engasjerer nordmenn mest i disse dager.

Det som har forvirret, var noe av det utenriksministeren var inne på. Hva er folkehelsemyndighetenes råd, og hva er UDs reiseråd? Er det slik nå at UD følger opp det som er folkehelsemyndighetenes reiseråd, og at de overstyrer UDs reiseråd, og at det er de samme rådene som gjelder uansett?

Utenriksminister Ine Eriksen Søreide [11:05:46]: Som jeg var litt inne på, er utgangspunktene for disse rådene nokså ulike. Normalt innfører UD reiseråd, altså en fraråding av reiser, til områder der det er krigstilstand eller krig truer, eller det kan være naturkatastrofer som gjør at det er vanskelig å kunne ivareta ens egen sikkerhet. Folkehelsemyndighetene har jo ofte det motsatte utgangspunktet, altså hva man kan ta med seg hjem av f.eks. smitte.

Men når det er pandemier, går dette over i hverandre. Det er derfor vi jobber veldig tett med helsemyndighetene, og vi har også nå så å si helt likelydende råd.

Det er rett og slett fordi vi ser at om man reiser ut eller kommer tilbake, er smitterisikoen like stor både for individet og for Norge som samfunn.

Så tror jeg også det er viktig å understreke at når vi utsteder reiseråd hvor vi fraråder ikke-nødvendige reiser eller fraråder helt å reise, er det også et signal om at vi kan ha begrenset mulighet til å yte konsulær bistand dersom det skulle skje noe. Det kan være enten fordi vi ikke har tilstedeværelse fordi det er en krigssituasjon, eller fordi vi – sånn som i denne situasjonen – kan komme til å måtte stenge ned ambassader dersom situasjonen i et enkeltland tilsier det.

Anniken Huitfeldt (A) [11:06:55]: Utenriksministeren sa at de var mer samkjørte. Men på hvilke områder er det de ikke er samkjørte – hvor er det man ser at folkehelsemyndighetene har andre råd enn det UD kommer med?

Utenriksminister Ine Eriksen Søreide [11:07:07]: Jeg opplever ikke at det nå er noen forskjellige råd mellom folkehelsemyndighetene og UD, men i og med at denne situasjonen er i bevegelse time for time, vil man sikkert i noen sammenhenger kunne oppleve et par timers forsinkelse. Men dette er altså rett og slett fordi vi nå jobber på spreng dag og natt, for både å få oversikt over situasjonen i de ulike landene og prøve å være i forkant for å se hvor situasjoner er på vei opp, og hvor de er på vei til å utvikle seg, og samtidig kunne gi så gode og presise råd som mulig.

Allikevel vil jeg understreke, som jeg sa på talerstolen, at det er viktig at de som fortsatt vurderer å gjennomføre reiser, også gjør seg kjent med hvordan situasjonen er i det enkelte landet, f.eks. hvilke reiserestriksjoner som gjelder internt i landet – det kan være nedstenging av kollektivtrafikk, som gjør det umulig å bevege seg rundt i landet – og da vil ofte det aktuelle lands ambassade også kunne gi veiledning i tillegg til UD.

Morten Wold (FrP) [11:08:14]: I februar kom regjeringen med sin Klimakur og meldte inn et forsterket klimamål under Parisavtalen. Norge skal nå redusere utslippene med minst 50 pst. – ja, helt opp til 55 pst. – sammenlignet med 1990-nivået til FN, og dette helt uten å ane hva prislappen blir.

Utenriksministeren påpeker i sin redegjørelse:

«Vår tids største utfordring – klimaendringene – kan heller ikke løses uten samarbeid med Kina.»

Kina bygger ut sine kullkraftverk. Bare i 2018 slapp kinesiske kullkraftverk ut 51 ganger så mye CO₂ som alle Norges klimautslipp til sammen. Regjeringen er åpenbart villig til å påføre norske skattebetalere og næringsliv betydelige kostnader for å redusere utslipp med minimal betydning i et globalt perspektiv.

Hva gjøres overfor klimaverstinger som Kina? Det er faktisk her innsatsen burde være, og det er det jeg ber om utenriksministerens syn på.

Utenriksminister Ine Eriksen Søreide [11:09:17]: Som jeg også sa i min redegjørelse, er Kina et godt eksempel på et land der utviklingen er tosidig. Det er nyåpninger av bl.a. kullkraftverk samtidig som Kina er en viktig aktør i multilaterale sammenhenger. Det er det viktig å ha med seg dersom man skal få til en reduksjon i klimagassutslipp. Det er også en betydelig nasjon når det gjelder fornybar energi. Bildet er ikke ensidig på noen av områdene. Nettopp derfor er det viktig å jobbe med Kina og inkludere Kina i det multilaterale samarbeidet. Uten det – hvis man holder Kina utenfor – er det mye vanskeligere å oppnå disse målene.

Vi kan se på USA som det andre eksempelet, som trakk seg ut av Parisavtalen. Det ser ut til at USA allikevel vil nå mange av målene, nettopp fordi delstatene har tatt et betydelig ansvar for å redusere klimagassutslippene. Så selv om USA som nasjon trakk seg ut, er det et betydelig arbeid i delstatene og ikke minst et betydelig samarbeid mellom Norge og flere amerikanske delstater knyttet til fornybar energi.

Liv Signe Navarsete (Sp) [11:10:34]: Me ser at smittepress ikkje berre råkar oss menneske, men òg dyr og planter. Globalt ser me at matmangel fører til uro, konflikt og migrasjon. Og sjølvforsyning, i både Noreg og andre land, bør høgare på dagsordenen. Eg såg at utanriksministeren nikka då eg nemnde dette i innlegget mitt.

Miljøminister Røtveit sa nyleg til NRK at Senterpartiet ikkje må bruke pandemien som koronaviruset har skapt, til å drive det han kallar Senterpartiets landbrukspolitik. Senterpartiet meiner at dette problemkomplekset er for lite på dagsordenen både i Noreg og internasjonalt.

Er utanriksministeren samd med Røtveit, eller meiner ho at Senterpartiet har eit poeng?

Utenriksminister Ine Eriksen Søreide [11:11:36]: Jeg snakket om ett aspekt ved klimaendringer i min redegjørelse, og det var knyttet til konflikt, for klimaendringer er, og kommer i økende grad til å være, en trusselmultiplikator, og noe som gjør at mange konflikter enten starter, blir forlenget eller blir forverret. I det bildet er nettopp ressurskonflikter, mangel på mat eller matusikkerhet, temaer som vi legger mye vekt på. Det er en av årsakene til at vi har lagt fram en strategi for bærekraftige matsystemer, og det er en av årsakene til at vi har økt bevilgningene til sårbare stater, hvor nettopp dette er en stor utfordring – å gi tilgang på mat og for så vidt også arbeid. Det er også grunnen til den store

havsatsingen, der regjeringa har tatt et internasjonalt ansvar. Vi vet at skal verdens behov for mat i framtida dekkjes, må havet spille en mer betydelig rolle. Det betyr også at vi trenger rene, rike og produktive hav. Hvis ikke, klarer vi heller ikke å dekke det som er ernæringsbehovet til fattige land.

Audun Lysbakken (SV) [11:12:54]: Jeg vil takke utenriksministeren for orienteringen om det siste, og da vil jeg gjerne benytte anledningen til å oppfordre til at Utenriksdepartementets reiseråd er så klare som overhodet mulig. Jeg tror at noe folk har opplevd som frustrerende til nå i håndteringen av dette, er at mange råd og anbefalinger – og da snakker jeg ikke om UDs spesielt – oppfattes som for tvetydige – altså at vi fra myndighetenes side ikke har ønsker eller løse oppfordringer, men veldig klare forventninger, og at folk ikke får beskjed om at det er fint om en ikke reiser dit, eller at en reiser dit på eget ansvar, men at det er vår forventning at det og det stedet drar en ikke til. Det er min oppfordring.

Så har jeg et spørsmål. Det er: I hvilken grad er det nå europeisk og nordisk koordinering av tiltak? Om våre tiltak lykkes, vil det likevel gi oss store problemer om svenske tiltak ikke lykkes og smitten sprer seg.

Utenriksminister Ine Eriksen Søreide [11:14:05]: Til det siste spørsmålet: Der er nok helseministeren og helsemyndighetene bedre til å svare på akkurat det. Vi håndterer det som handler om våre reiseråd og våre utestasjoner, men at det er behov for og viktig med koordinering, er helt åpenbart.

Så til det første poenget: Det er veldig viktig å ha klare råd når vi har god nok oversikt over situasjonen til at vi ser det. Det har vi gradvis fått mer og mer etter hvert som virusspredningen har kommet og dette har utviklet seg.

Så vil jeg nok også si at nettopp fordi vi i Norge fram til nå nylig ikke har hatt noen alvorlige tilfeller, har det vært utfordrende å få befolkningen til å forstå alvoret i denne pandemien. Det har vi sett bl.a. ved at de som har blitt pålagt karantene, kanskje har hatt ulik oppfatning av hvordan den skal gjennomføres, eller at det har vært vanskelig å få forståelse for det alvoret denne pandemien har ute i verden, og hvordan vi, gjennom det at vi er så tett sammenvevd, også kan risikere det i Norge. Nettopp derfor er vi veldig klare i disse reiserådene våre, og vi er også veldig tydelige på hva vi kan yte av hjelp, og hva vi ikke kan yte av hjelp, dersom noe skal skje når man er i utlandet.

Christian Tybring-Gjedde (FrP) [11:15:31]: Fra det ene til det andre: Jeg har spurt utenriksministeren før om vårt ønske om å komme inn i FNs sikkerhetsråd, og

jeg får det liksom ikke helt klart hva Norge ønsker å gjøre i motsetning til andre land. Det var snakk om menneskerettigheter, humanitærrett og folkeretten og de klassiske begrepene som man bruker i en sann debatt, og at vi skal kjempe for det. Nå har Utenriksdepartementet regelmessige møter med våre konkurrentland, så jeg antar at det vil komme opp som et helt naturlig agendapunkt hva de andre landene vil ha som fokus. Jeg antar at det ikke er hemmeligstemplett informasjon, så hvis man kunne gi litt informasjon om hva de andre ville fokusere på, som bryter med det vi fokuserer på. Det er klart at når man skal være medlem i Sikkerhetsrådet, vil det være forberedelser på gang, og det har kommet i gang for lenge siden. Hvor mye har utenriksministeren planer om å øke staben i New York med for å få dette voldsomme arbeidet i FNs sikkerhetsråd på plass?

Utenriksminister Ine Eriksen Søreide [11:12:13]: Som representanten hørte i min siste del av redegjørelsen, ga jeg der en oversikt over hvordan vi ønsker å bruke plassen i Sikkerhetsrådet, dersom vi blir valgt inn. Så er det ikke sann at de to andre kandidatene egentlig bryter med det som er en grunnleggende norsk linje, eller hvordan vi ønsker å bruke Sikkerhetsrådet, men vi har framhevet at vi har noen fortrinn som vi mener skiller oss fra de andre. Det ene gjelder vår veldig langvarige freds- og forsoningsinnsats, hvordan vi kan bruke Sikkerhetsrådet både til å kunne forhindre og til å løse konflikter.

Så har vi vært veldig tydelig på at det å jobbe i Sikkerhetsrådet anno 2020 er en utrolig kompleks oppgave. Det er overhodet ikke verken enkelt eller spesielt lukrativt. Det er mye hardt arbeid, og det er mange dilemmaer. Det vi mener, er at små land som Norge må ta det ansvaret med jevne mellomrom. Det er 20 år siden sist vi satt i Sikkerhetsrådet, og vi mener derfor det er viktig at vi igjen aksler det ansvaret. Vi kommer til å gjøre det i samarbeid med både de faste og de valgte medlemmene i Sikkerhetsrådet, og vi kommer til å gjøre det sammen med FNs øvrige medlemmer for å kunne bidra til fred og konfliktløsning bl.a.

Presidenten: Replikordskiftet er dermed omme.

Jonas Gahr Støre (A) [11:17:49]: La meg bare innledningsvis si at jeg gir full støtte til utenriksministeren og regjeringen når det gjelder FNs sikkerhetsråd. Det er riktig at Norge tar det ansvaret, og at vi også tar ansvar for den kompleksiteten som det representerer.

I 2006 tok jeg, sammen med utenriksministerkolleger fra Frankrike, Indonesia, Brasil og Sør-Afrika, initiativ til et samarbeid om helse- og utenrikspolitikk. Det var inspirert av erfaringer jeg hadde fra Verdens helseor-

ganisasjon, der vi så at så mange av verdens helseutfordringer fikk konsekvenser for politikk mellom land – det kunne skape konflikt, og det kunne skape samarbeid. Et eksempel var utfordringene fra smitte på tvers av landegrensene, håndteringen av epidemier og pandemier, som ikke bare treffer sårbare mennesker, men også myndigheter. SARS i 2003, svineinfluensa i 2009 – dette er den nye normalen. Derfor må politikken henge med når det gjelder forebygging av utbrudd og spredning og riktig helsehjelp til riktig tid. Der sykdom og fattigdom gjør folk og samfunn særlig sårbare, er det fare for sammenbrudd av både stater og politikk. Det er i alle opplyste egeninteresse å motvirke det.

Spredningen av koronaviruset til over 100 land er nå definert som en pandemi av WHO. Vi ser igjen hvor tett sammenvevd verden er blitt. Vi reiser mer, har globale finans- og varemarkeder og produksjonsskjeder, og det gjør oss mer sårbare. Norge støtter WHOs lederskap og koordinerende rolle i den globale prosessen. Det er positivt at regjeringen gir et ekstra bidrag på 10 mill. kr til WHOs arbeid for beredskap og operasjonell respons i utviklingsland, der de er mest sårbare for smitte.

Vi støtter at Norge er en stor bidragsyter til koalisjonen for forebygging av epidemier og pandemier, CEPI, med totalt 1,6 mrd. kr fram mot 2025. CEPI har tatt initiativ til utvikling av vaksine mot koronavirus, og Norge har der en lederrolle som vi bør ta godt vare på.

Nå tar kampen mot et smittomt virus nesten all oppmerksomhet i alle land, og det snakkes om de mest inngripende tiltakene siden annen verdenskrig. Den store utfordringen er likevel for all politikk å bekjempe klimaendringene og global oppvarming. Derfor må klimapolitikk også være en del av utenrikspolitikken. Det er fellestrekk mellom helse og klima. Vi kan med stor sikkerhet fastslå at livsbetingelsene for mennesker mange steder på jorda vil forverres de neste ti årene. Det er særlig fire dimensjoner som peker seg ut.

For det første: Klimarelaterte forhold kan forsterke og forverre allerede pågående kriser uten at de er krisens opprinnelige årsak.

For det andre: Klimaendringene kan være medvirkende årsak til konflikter, f.eks. der de fører til økt konkurranse om begrensede ressurser, som f.eks. rent vann når nomadiske folk på flukt fra forøkning møter fastboende, eller gjennom migrasjon.

For det tredje ser vi rene humanitære kriser. Sårbare stater som allerede har begrenset kapasitet til å ivareta innbyggernes behov i normalsituasjoner, kan bli fullstendig overveldet av klimarelaterte naturkatastrofer, slik at responsevnen forringes samtidig som problemet bare forverres.

Og for det fjerde: I geopolitikken sier vi gjerne at geografien ligger fast, den er konstant. Norge ligger der

vi ligger, med de naboene vi har. Vi velger ikke vår geografi. Men klimaendringene endrer også geografien. For eksempel fører ismelting i Arktis til at Polhavet åpnes gradvis. Vårt naboland Russland får i praksis en ny nordlig kystlinje, og stater langveisfra melder seg på nær våre grenser. Det har åpenbart utenriks- og sikkerhetspolitiske konsekvenser.

Derfor må en effektiv regjering på 2020-tallet forstå hvilke praktiske konsekvenser klimakrisen får for norsk utenrikspolitikk og utviklingspolitikk. Fungerende internasjonalt samarbeid er åpenbart helt nødvendig. Parisavtalen var viktig, og Norge bør fordype vårt klimasamarbeid med sentrale aktører som EU og Kina. Handelskrigen med USA, nye risikovurderinger og behovet for forsyningssikkerhet fører nå til at Kina bygger kullkraftverk framfor mer klimavennlig energi. Det er alvorlig, både for verden og for Norge.

Norsk klima og energi og teknologi, fra havvind til fangst og lagring av CO₂ og moderne hydrogenproduksjon, kan gjøre en stor forskjell internasjonalt. Utenrikspolitikken må støtte at slik teknologi blir kjent ute i verden og foretrukket ute i verden. Støtte til fornybar energisatsing i utviklingsland må prioriteres. Jeg forutsetter at det er noe regjeringen bør ta ansvar for, og at et pensjonsfond som er framtidsrettet, også ser i denne retningen.

Her mener jeg regjeringen ikke leverer. Bevilgningene til klima- og miljøtiltak på utviklingsbudsjettet var om lag 7 mrd. kr i toppåret 2013. I dag har støtten til denne type tiltak sunket med 3 mrd. kr. Vi trenger en kraftig opptrapping av norsk støtte til tiltak med dobbelt positiv effekt for både klima og utvikling. Satsing på ren energi er et åpenbart eksempel.

Vi har en velfylt verktøykasse. Landet trenger en regjering som makter å følge opp signaler og lovnader med konkret politikk og økonomisk satsing.

Hårek Elvenes (H) [11:23:11]: Hundre år etter at spanskesyken herjet og rammet 15 000 mennesker i Norge, er vi igjen blitt minnet om hvor sårbare vi er for virus som kan løpe løpsk. Igjen er vi blitt minnet om betydningen av internasjonalt samarbeid for å kunne forhindre og nedkjempe en slik situasjon. Det er jo litt interessant at utenriksministeren i tidligere redegjørelser har vært inne på nettopp denne trusselen og hva den kan bety for norsk beredskap. I går gikk alarmen. Det ble en realitet.

Sikkerhetspolitikk er et hovedtema i utenriksministerens redegjørelse, og det er en god grunn til det. For det første er sikkerhetspolitikk en veldig viktig del av utenrikspolitikken, og for det andre står vi overfor en uforutsigbar og ustabil sikkerhetspolitisk situasjon, også i våre nærområder. Vi ser nå at tusenvis av flyktninger setter kursen mot Europas grenser, og at flyktninger

blir brukt i et kynisk spill. Skal våre allierte i Sør-Europa ha en forståelse for de sikkerhetspolitiske utfordringene vi har i Nord-Europa, er det viktig at vi også har en forståelse for deres utfordringer. Jeg må minne om at Norge er et av de landene som har bidratt mest i den humanitære innsatsen i dette området, med 10 mrd. kr, og kommer til å øke med 1,7 mrd. kr til neste år. Aldri har Norge bidratt så mye inn i én enkelt humanitær bistandsaksjon, for å si det slik, som den som er knyttet til situasjonen i Syria og omlandet.

Vi står overfor en stormaktsrivalisering globalt. President Xi i Kina har liketil sagt det rett ut, at vi står i en konkurrerende situasjon mellom to forskjellige samfunnssystemer.

I fjor var det 75 år siden Øst-Finnmark ble frigjort. I år er det 100 år siden Svalbardtraktaten ble inngått, som ga Norge suverenitet over denne øygruppa. Det er verdt å merke seg at ved begge disse anledningene har Russland på en strategisk måte brukt disse to begivenhetene til å fremme direkte og indirekte kritikk mot Norge. I forbindelse med frigjøringsjubileet hadde den russiske utenriksministeren Lavrov en ganske kritisk kronikk på trykk i Aftenposten der han kritiserte norsk sikkerhetspolitikk. Og i forbindelse med Svalbardtraktatens jubileum kom det et brev til norske myndigheter der man ønsket å gå i bilaterale forhandlinger, bl.a. knyttet til Norges regulering av helikoptertrafikken på Svalbard. La det være sagt: Svalbard er like norsk som norsk fastland, og Svalbardtraktaten er internasjonalt godkjent og fastslår norsk suverenitet over øygruppa.

Norge og Russland har en felles interesse av et fredelig samarbeid i nordområdene. Norge er faktisk det eneste nabolandet som Russland ikke har vært i krig med, og det er også Russland stolt over å kunne kommunisere. Når det er sagt, er det vanskelig å skjønne hva som dypest sett er motivene til Russland i deres mange destabiliseringsforsøk mot Europa og mellom land i Europa, for å svekke samholdet i Europa og svekke samholdet mellom europeiske land. Det går en linje i norsk russlandspolitikk, og den linjen ligger fast: Det er fasthet og forutsigbarhet, og det er avskrekking og samarbeid.

Russland er og forblir en arktisk stat, i motsetning til Kina, som definerer seg som en nær-arktisk stat, og som sågar har laget en egen arktisk strategi. Kina er en fremmed fugl i Arktis. Men når det er sagt: Den tid er også forbi at Kina er for langt borte og for liten til å være lite interessant i norsk utenrikspolitikk. I denne situasjonen, der stormaktene av ulike årsaker viser en økende interesse for nordområdene, er det desto viktigere at vi har evne til egen suverenitetshevdelse, situasjonskontroll og til å opprettholde det transatlantiske båndet, og det er med glede vi konstaterer at Atlanterhavskommandoen nå er gjenopprettet, og at USAs andre flåte er gjen-

opprettet. Dette, i kombinasjon med at vi styrker vårt nasjonale forsvar, gjør at vi setter oss i stand til å ivareta vår suverenitet og vår rettmessige rolle i nordområdene, definert av folkeretten.

Jette F. Christensen (A) [11:28:40]: Det er ikke bare koronaviruset som smitter. Utenriksministeren var i sin veldig gode og ryddige redegjørelse inne på at vi i land etter land ser en bekymringsfull nedbygging av demokrati, institusjoner og menneskerettigheter, også i Europa, som i Polen og Ungarn.

Det som først ryker når lederne av et land spiser opp sitt eget demokrati innenfra, er, slik jeg ser det, minoritetsrettigheter og domstoler. Den 22. april skal russerne stemme over hvorvidt president Putin skal få sitte så å si så lenge han vil. Og mens de står der ved urnene, skal de også stemme over hvorvidt ekteskap mellom mann og kvinne er det eneste som skal gjelde. Polen har innført LHBT-frie soner. De har også bygget ned sin egen rettsstat så kraftig at Norge har besluttet å oppheve domstolsamarbeidet. Det er trist, men det er det eneste riktige, og det viser at Norge tar ansvar.

Presset mot internasjonalt samarbeid har økt, og politisk polarisering preger utviklingen i flere land, sa utenriksministeren i sin redegjørelse. Dette har vi sett før. Ivan Iljin, president Putins store inspirasjonskilde, beskrev fascismens tre kjennetegn på 1930-tallet: den lovpriste vilje framfor fornuft og lov, fremme av en leder med en mystisk tilnærming til folket, og han så på globaliseringen som en sammensvergelse, framfor en arena for å løse felles problem. Det framstår for de fleste av oss som en advarsel, men for ham var det en oppskrift.

Før når globaliseringen ble kritisert, var det i frykt for arbeidstakers rettigheter i møte med en mer åpen økonomi. Nå får globaliseringen skylden for det som enkelte kaller en homoideologi, altså grunnleggende menneskerettigheter for homofile, kvinners frigjøring, og senest i morges hørte jeg på radioen at president Trump mente at EU nesten har skylden for korona.

På 1920-tallet, som nå, ble frykt for at det kun er én som er skikket til å styre, brukt som katalysator i overgangen fra offentlig ordskifte til politisk blendverk, fra reelle valg til kunstig demokrati, fra rettsstat til personkultur.

Putin hadde selv ordet i Dumaen og sa at han mener og er overbevist om at det bare er et strengt vertikalt presidentstyre i Russland som er mulig og nødvendig. Han begrunnet det med å sikre økonomi og stabilitet. Det finnes parlamentarisk demokrati, sa Putin, men der vi er nå, passer det ikke oss.

I 2010 støttet Putin seg på Iljin som en autoritet da han forklarte hvorfor Russland undergravde EU og invaderte Ukraina. Iljin mente fascismen var framtidens po-

litikk, og da han satt i landflyktighet, ble han sur fordi fascismen nådde Italia før Russland.

Demokratiet mister stadig støttespillere – både blant statsledere og i befolkningen. Yascha Mounk gjengir studier i sin *The People Vs. Democracy* som viser at Russland scorer høyest når det gjelder antallet som mener demokrati er en dårlig eller en veldig dårlig måte å styre et land på. 26 pst. oppga det. I 2011 sa en av seks «millennials» i USA at militærstyre er en god måte å styre et land på. Det er på nivå med Jemen. Det er ikke lenger sånn at det er bare de som ønsker seg en fascistisk leder, som vil stemme begrensende.

Etter murens fall hadde vi tro på følgende: demokrati, kapitalisme, globalisering, menneskerettigheter, nedrustning og en USA-ledet verdensorden. Det er ikke helt situasjonen nå. Stater som bruker lovverk og konstitusjon for å frata egen befolkning rettigheter og friheter for å styrke egen makt, blir det stadig flere av. Det er ikke noe nytt å være bekymret for dette. Med lov skal landet bygges, og ikke med ulov ødes, står det i Njåls saga. Den ble skrevet rundt 1280.

Utenriksministeren beskriver at hun har tett kontakt med russiske myndigheter og følger utviklingen nøye, og det er bra. Men hva mer kan Norge gjøre for å redde reelt demokrati og troen på det som styresett på vårt eget kontinent? Bruker vi handlingsrommet nok?

Som medlem i Europarådsdelegasjonen følger jeg utviklingen i Polen nøye, og jeg er bekymret for at dette er til inspirasjon. EØS-midlene er der for det polske folk, Europarådet er der for russere og innbyggere i land der lederne bygger ned deres menneskerettigheter. Jeg skulle ønske at redegjørelsen tok mer for seg hva vi som nabo til Russland og som aktiv menneskerettsforkjemper kan gjøre på et overnasjonalt nivå for å kjempe for de demokratiene som er i ferd med å spise seg selv opp innenfra i vår egen bakgård.

Ingjerd Schou (H) [11:33:43]: Vi behandler to saker samtidig i dag. Det er utenriksministerens utenrikspolitiske redegjørelse, som jeg skal konsentrere meg om først, dernest holder jeg et innlegg som også vil omhandle internasjonale parlamentariske forsamlinger. I den forbindelse har jeg tenkt å snakke litt om det viruset som infiltrerer menneskerettigheter, demokratiutvikling og rettsstatsprinsipper, men det blir altså i neste innlegg.

Takk til utenriksministeren for en bred og god gjennomgang i redegjørelsen som ble holdt i forrige uke. Det var en redegjørelse om den situasjonen som vi har i verden. Som utenriksministeren også redegjorde for i den talen, har vi vår viktigste deltagelse i det europeiske samarbeidet gjennom EØS-avtalen og Schengen, i tillegg til at vi opprettholder et tett samarbeid med våre

europiske partnere om det som går på utenriks- og sikkerhetspolitikk. Dialogen er ikke alltid nok.

Jeg vil minne om at vi er medlem av EØS-samarbeidet ikke fordi vi først og fremst ønsker å hjelpe Europa, men fordi vi trenger avtalen for vår egen del – lokalsamfunn og næringsliv i hele Norge. Med tanke på handel, næringsliv og arbeidsplasser rundt omkring i distriktene er vi avhengig av tilgangen til det europeiske markedet som vi får gjennom EØS-avtalen. Det gir oss tilgang til et marked for våre varer, og det gir oss tilgang på forsyninger som vi ser særlig effektene av, og som er truede og sårbare, i den situasjonen vi er i i dag.

Som jeg har understreket flere ganger før, er EØS-avtalen et abonnement på velferd for Norge. Den sikrer oss like vilkår til et marked som består av flere enn 500 millioner forbrukere. I disse dager ser vi også den andre siden av et europeisk samarbeid, nemlig ved at EUs yttergrense er under sterkt press med den spente situasjonen på grensen mellom Hellas og Tyrkia, og som til dels også rammer Romania. Situasjonen som utspiller seg, er et resultat av at Tyrkia ikke lenger vil overholde sin del av EU-Tyrkia-erklæringen om kontroll av irregulær migrasjon. Vi er ikke med i EU, men vi deler et skjebnefellesskap med Europa. Som kommisjonspresident Ursula von der Leyen uttalte under sitt nylige besøk til grensen mot Tyrkia, utgjør Hellas Europas skjold.

Det er en tragedie at uskyldige mennesker på flukt og i migrasjon blir satt under press og i en svært krevende, vanskelig og uoversiktlig situasjon. Mange av disse uskyldige menneskene kommer fra Syria, men ikke alle. Mange kommer lenger vekk ifra, andre kommer fra områder som ikke nødvendigvis er preget av krig og konflikt, men de er likevel i en vanskelig og uoversiktlig situasjon.

Som utenriksministeren var helt tydelig på i sin redegjørelse:

«Å gjøre flyktninger og migranter om til et politisk pressmiddel er ikke akseptabelt. Norge støtter EU fullt ut i denne saken. EU- og Schengen-landene kan ikke gi etter for det politiske presset.»

Jeg håper vi alle kan enes om dette. Dette er en tid hvor det europeiske samholdet blir satt på prøve. Heldigvis gjør Norge en del for å hjelpe både migranter i Hellas og flyktninger i de syriske nærområdene. Senest i slutten av februar lovet Norge utbetaling av 77 mill. kr til FNs fond for grensekryssende bistand til Syria. Dette er det samme beløpet som i fjor, som gjorde oss til den fjerde største bidragsyteren til fondet i 2019.

Norge oppfylte ved utgangen av 2019 løftet gitt under giverkonferansen for Syria i London i 2016 om å gi 10 mrd. kr over fire år. Norge vil og skal være en betydelig giver til Syria-krisen også i årene som kommer. Vi har tidligere erfart, senest i 2015, at det som var vår utenriks-

politikk, plutselig er lokalpolitikk. Vi ser nå at man forbereder seg på den situasjonen ved å sørge for at motakssenteret i Råde rigges for å være forberedt på en slik situasjon. Det kalles beredskap, og det kalles å ta de internasjonale signalene på det dypeste alvor.

Svein Roald Hansen (A) [11:38:57]: Jeg viser til årsrapporten fra EFTA-parlamentarikerkomiteen. En av de viktigste oppgavene denne komiteen har, er sammen med representanter for EU-parlamentet å passe på at EØS-avtalen fungerer som den skal. De årlige rapportene om dette åpner alltid med en setning om at EØS-avtalen fungerer godt. Og godt er det, gitt uroen som nå er i internasjonal handelspolitikk, konflikten mellom USA og Kina og USAs undergraving av WTOS tvisteløsningssystem.

Den største utfordringen vi har hatt i EØS de siste årene, er oppbyggingen av et stort etterslep av nytt regelverk som skal inn i avtalen. Det er uheldig, men etter at EU godtok at ESA skal ha rollen som overvåkingsorgan også for finanstilsynene, er etterslepet gått betraktelig ned.

Vi har i EFTA-komiteen også fulgt brexit-prosessen tett, helt fra folkeavstemningen i juni 2016. Vi har hatt møter med EUs sjefsforhandler, Barnier, med EUs tidligere handelskommisær Cecilia Malmström og den nye, Phil Hogan, og med representanter fra Storbritannia.

Før britene inngikk skilsmisseavtalen med EU, var det krefter i det britiske parlamentet som ønsket at de skulle vende tilbake til EFTA og bli med i EØS. I de møtene vi hadde i London, var det åpenbart at kunnskapen om hva EØS-avtalen innebærer, var svak. For et land som ønsker å forlate EU for å komme unna det felles regelverket, ville EØS-avtalen være en lite egnet avtale, for å si det forsiktig.

Gitt kravet om enighet mellom EØS-landene om å ta inn nytt regelverk kunne en slik situasjon fort føre til en uthuling, for ikke å si gjennomhulling, av EØS-avtalen. Derfor var det overraskende å se at statsminister Erna Solberg i intervjuer i britiske aviser ønsket Storbritannia velkommen til EFTA og EØS, mens kollega Heidi Nordby Lunde, som er nestleder i EFTA-komiteen, og jeg selv i kraftige og klare ordelag gjorde det klart at det var de slett ikke. Heldigvis var dette en tanke som ikke vant fram i det britiske parlamentet.

Nå er det siste sesong av brexit-sagaen. Forhandlinger om en handelsavtale med EU – og snart forhåpentligvis med oss – er i gang. Det gjenstår å se om det blir enighet, men jeg tror det er fornuftig å pusse støvet av forberedelsene som er gjort til at vi kan stå uten en avtale når overgangsperioden er ute nyttårsaften.

EFTA er i år 60 år, og for Norge har EFTA gjennom disse årene vært et viktig redskap for økonomisk inte-

grasjon og markedsadgang for norsk eksportindustri. De siste 25 årene har våre eksportnæringer fått styrket handelen på viktige og voksende markeder gjennom 29 handelsavtaler med 40 partnere globalt.

Gjennom disse 60 årene er eksport ikke bare blitt en stadig viktigere del av norsk økonomi, handelen er også endret i innhold. Tjenester og varer veves sammen. Mindre og mindre «lages her» og «selges der». Produkter settes sammen av mange deler, produsert mange steder. Det er altså utviklet globale verdikjeder. Da er felles standarder viktig, og det pågår i dag en dragkamp om hvem som skal sette standard: Er det EUs standarder? Er det USAs standarder, eller er det Kinas? Vi har valgt gjennom EØS-avtalen å benytte EUs standarder. Det er en stor verdi fordi det er der vi har tre fjerdedeler av vår eksport.

Det knyttes også i større grad andre politiske ambisjoner til handelsavtalene enn at de bare skal fremme handel. For Stortingets EFTA-delegasjon har det vært viktig at EFTA nå inkluderer et moderne og ambisiøst bærekraftkapittel og et kapittel om arbeidstakerrettigheter i sine handelsavtaler. Denne utviklingen byr på utfordringer for våre bestrebelser med å få handelsavtaler på nye og voksende markeder. Vi har f.eks. forhandlet i mange år uten å komme i mål med India og Vietnam og andre markeder.

Når utviklingen i det globale handelslandskapet krever mer av oss, er det bekymringsfullt at handelsministrene i EFTA i fjor bestemte seg for å halvere antall ministtermøter – fra to til ett i året. Skype og telefonsamtaler kan ikke erstatte fysiske møter ministrene imellom. EFTA-samarbeidet er selvsagt mer begrenset enn EU-samarbeidet når det gjelder handelspolitikk, men desto viktigere er det at samarbeidet pleies og utvikles for å møte de nye utfordringene i det handelspolitiske landskapet.

Presidenten: De talerne som heretter får ordet, har en taletid på inntil 3 minutter.

Lise Christoffersen (A) [11:43:59]: Jeg viser til 2019-rapporten for Europaråds-delegasjonen vår, og spesielt det avsnittet der det står:

«Migrasjon var fortsatt en sentral sak, fokus var særlig på den prekære situasjonen i flyktningleirene i Hellas og økende grad av vold mot barn på flukt.»

Utenriksministeren sa også i sin redegjørelse, som flere andre heldigvis også har valgt å sitere, at «å gjøre flyktninger og migranter om til et politisk pressmiddel er ikke akseptabelt». Det er jeg helt enig i, men det skjer altså. Spørsmålet er: Hva gjør vi med det, hva kan og vil vi gjøre, og i hvilken sammenheng?

Utenriksministeren viste til Norges støtte til EU i denne saken – om at Tyrkia må overholde enigheten i

EU–Tyrkia-erklæringen fra 2016, men hva når de ikke gjør det?

Jeg deltok sist fredag på et møte i Europarådets faste komité der første punkt på agendaen var en hastedebatt om utviklingen på grensa mellom Tyrkia, Hellas og Bulgaria. Noen hovedpunkter fra den debatten viste, som seg hør og bør, at fokuset fra Europarådet ikke primært var spørsmålet om å sikre EUs yttergrense, men den prekære menneskerettighetssituasjonen som vi nå ser. Europarådets menneskerettighetskommissær har også slått fast at det er nødvendig å handle raskt for at flere menneskelig ikke skal gå tapt.

For øvrig var debatten preget av ganske steile fronter – mellom Hellas og Tyrkia, men også mellom Hellas og Tyrkia på den ene sida mot andre europeiske land på den andre sida, land som kun vil bidra økonomisk, men ikke ved å ta imot migranter og asylsøkere. Debatten ble oppsummert i en oppfordring fra PACE-president Rick Daems til alle delegasjoner om å ta opp spørsmålet med egen utenriksminister eller regjering om ikke bare å gjøre fordeling av ansvaret i Europa til en sak for EUs 28 medlemsland, men for alle 47 medlemsland i Europarådet. Medlemskapet i Europarådet forplikter, og det kan jo være interessant å høre om utenriksministeren har gjort seg noen tanker om hvilken rolle vår menneskerettighetsorganisasjon bør og kan spille for å få til en mer solidarisk fordeling av ansvaret i Europa, i den situasjonen vi nå står i. For eksempel var vel Michael Tetzschner tidligere inne på mulighetene for en reforhandling av Dublin-avtalene.

Elin Rodum Agdestein (H) [11:46:56]: For første gang går debatten om utenrikspolitisk redegjørelse og årsmeldingene fra Stortingets internasjonale delegasjoner samlet. Det er et viktig og riktig grep med et bredere grunnlag for den utenrikspolitiske debatten i en tid der hendelser og utviklingen på den internasjonale arenaen får raskere og større innvirkning på norsk politikk og norske interesser.

Den økonomiske og geopolitiske utviklingen i Asia, Kinas rolle i regionen og globalt og asiatiske lands økte innflytelse i multilaterale fora, særlig i klimaspørsmål, er av økende betydning for Norge. Norges vektlegging av samarbeidet i Asia både som sektordialogpartner i ASEAN med nye handelsavtaler og nye relasjoner til Kina gjør Stortinget direkte berørt. Arbeidet i de internasjonale delegasjonene understøtter de prosessene som går på myndighetsnivå.

Stortingets tilknytning til Asia–Europa parlamentarikerforum med i alt 52 land har vært et springbrett for å bygge bredere kompetanse på Asia-relatert tematikk og et større nettverk med land i Asia. Asia-delegasjonen har det siste året intensivert arbeidet for å etablere tettere

relasjoner til ASEAN-landene, og vi er nå flere skritt nærmere det strategisk viktige målet om observatørstatus i parlamentarikerforsamlingen AIPA.

Relasjonene til disse asiatiske landene er historisk basert, på shipping, på handel og på norsk engasjement i freds- og forsoningsprosesser, og dekker nå viktig politisk dialog og felles prosjekter innen utdanning, maritim og marin sektor og nye grønne energiløsninger. I tillegg kommer samarbeidet om FNs bærekraftsmål, felles interesser i Arktis og forvaltning av havressursene.

Landene sett under ett er faktisk Norges tredje største handelspartner på tjenester og fjerde største på varer. Det er et interessefellesskap, men i økende grad også et verdifellesskap som omhandler felles innsats for å understøtte internasjonale institusjoner og en regelstyrt multilateral verdensorden. En internasjonal trend er sterke koblinger mellom handelspolitikk, utenrikspolitiske interesser og sikkerhetspolitikk. Skillene viskes ut. Investeringer i infrastruktur, handel med varer og tjenester mv. brukes i økende grad som et politisk verktøy.

Flere samarbeidsland i Asia opplever å stå i en spagat, med sitt sikkerhetspolitiske ankerfeste i vestlige land og USA og en økende økonomisk avhengighet av og politisk press fra Kina. Det kan forsterke den globale maktforskyvningen og gi konsekvenser for Norge som vi ikke overskuer i dag.

Mange i debatten har vært inne på den krevende sikkerhetspolitiske situasjonen, økt smittepress og koronapandemien – et bilde på økt global sårbarhet. Alt dette er utfordringer vi bare kan løse i fellesskap. Derfor blir parlamentarisk diplomati og styrkede parlamentariske bånd til andre land av økt betydning framover.

Petter Eide (SV) [11:50:11]: Takk til utenriksministeren for en fin redegjørelse. Jeg vil si at det er veldig mye vi er enige om. Spesielt er vi enige om viktigheten av forpliktende internasjonalt samarbeid. Det er ingen av de store globale utfordringene – absolutt ingen av dem – som kan løses innenfor rammen av én nasjonalstat alene, og vi snakker selvfølgelig om klimautfordringer, ulikhetsutfordringer, menneskerettigheter, men også pandemier. Det er helt avgjørende at vi også internasjonalt her samordner tiltak, vaksineutvikling og smittehåndtering osv.

I dette perspektivet – og siden dette faktisk skal være en debatt – har jeg lyst til å utfordre en av de tidligere talerne. Det er i dette perspektivet, viktigheten av internasjonalt samarbeid, litt urovekkende å høre på representanten Christian Tybring-Gjedde, som helt utilslørt hyl-ler en type nasjonalisme og proteksjonisme, avviser internasjonalt samarbeid, argumenterer for stenging av grenser og sier nei til bistand. Dette henger også sammen med en uttalelse fra Oslo Fremskrittsparti for-

rige helg hvor de tok til orde for at Norge skal være et patriotisk fyrårn. Noen humret i salen da han dro disse refleksjonene, men jeg mener at det er veldig feil. Jeg ber utenriksministeren være veldig lyttende til det Tybring-Gjedde sier, og ta det på dypeste alvor, for det er nettopp denne typen holdninger og verdier som er på frammarsj i mange land i Europa. Han har tro på at det f.eks. går an å lage en mur langs norskegrensen opp til atmosfæren, også langs kysten, for å forhindre at klimaendringene skal slå inn over Norge.

Det som gjør dette ytterligere urovekkende, er at i denne pandemitiden vil denne typen nasjonalistiske holdninger i Europa få mye ammunisjon. Pandemiene skaper uro, og veldig mange av tiltakene vil også handle om å beskytte grensene. Derfor er det helt avgjørende at vi etter denne pandemiuroen som nå vil være, alle sammen tar til orde for at vi må gjenoppta et veldig aktivt og forpliktende internasjonalt samarbeid, slik at ikke pandemien skal kunne bli en ny ammunisjon for en ny type nasjonalisme og nedbygging av de internasjonale organisasjonene som vi er så avhengige av. Jeg ber også utenriksministeren om at hun – kanskje noe tydeligere enn det hun har gjort i denne debatten – tydeligere tar til orde mot de kreftene som representanten Christian Tybring-Gjedde representerer, slik at vi får tydeligere klarhet i hva utenriksministeren står for i akkurat disse spørsmålene.

Ingjerd Schou (H) [11:53:29]: Så til det interparlamentariske og internasjonale samarbeidet, og denne gangen Europarådet. 2019, som årsrapporten er myntet på, representerer jo jubileumsåret: Det er 70 år siden Europarådet ble etablert, i 1949. Det ble etablert etter to verdenskriger, av ti land, og Norge var et av landene som var med i initiativet. I dag er det 47 land, som representerer 830 millioner innbyggere. Det handler ikke om hensynet til disse landenes presidenter, statsråder, osv., det handler om det enkelte mennesket, en av disse 830 millionene, som på denne måten har noen som bryr seg om menneskerettigheter, demokratiutvikling og rettsstatsprinsipper, og som gir hver eneste en av de ca. 830 millioner innbyggerne retten og muligheten til å komme til menneskerettighetsdomstolen i Strasbourg.

Det er flere virus i omløp, det er flere virus på avveier, og jeg tenker da i overført betydning på virusene som angriper menneskerettigheter, demokratiutvikling og de ordinære rettsstatsprinsipene.

Forrige uke hørte jeg om et sentralt land i Europa hvor myndighetene har inndratt en av de viktigste tradisjonelle skolebøkene som brukes i grunnskolen – den har vært brukt i mange tiår – fordi de var kommet under vær med at en av forfatterne var jødisk. Møter i organi-

sasjoner og i politiske partier gjennomføres med uro og usikkerhet i enkelte av disse medlemslandene, og det er angiverivirksomhet om hva møtene inneholder, og at de finner sted.

Journalisters arbeidsvilkår og presse- og ytringsfriheten er under press. De som driver med den fjerde statsmakts viktige oppgaver, mister livet nettopp for å ivareta et av disse mer grunnleggende prinsippene.

I kjølvannet av og i tiden etter to verdenskriger har altså Europarådet vært et fredsprosjekt, og Europarådet har også vært helt grunnleggende sentralt i demokratiprosessen som førte til Sovjetunionens fall. Vi har inngått konvensjoner. Vi har overvåkning av hvordan valgene gjennomføres, og ikke alt går bra for seg. Vi har også litt svin på skogen i Norge. Det handler om normutvikling, som også er noe av det viktige i Europarådet: hvordan vi behandler barn, hvordan forholdet er til kvinner, ikke aksept for seksualisert vold, vold i nære relasjoner. Alt dette er normutvikling som er viktig for menneskerettighetene og demokratiprosessene i det arbeidet Europarådet driver med.

Eirik Faret Sakariassen (SV) [11:56:49]: Mohamad Abd al-Kareem Hamayel ble bare 15 år. Han ble skutt i hodet av israelske militære i går, i Stavangers palestinske vennskapsby Nablus. Han var der sammen med store deler av bygda si for å protestere mot bo-settere og okkuperer.

Stavanger har en lang historie og nære bånd til Nablus. Jeg snakket med en av mine venner der i dag, og han uttrykker stor sorg over det som har skjedd. Det er uakseptabelt, og stater som dreper unger, bør fordømmes for det.

Vi ser hvordan palestinerne er presset. Vi ser president Donald Trumps såkalte fredsplan for Midtøsten, som på ingen måte er det. Den legger opp til at Israel får beholde de ulovlige bosettingene i okkuperte områder, som FNs sikkerhetsråd har slått fast er ulovlige og i strid med folkeretten. De får annektere Jordandalen, der palestinerne dyrker korn. Det palestinske folket er hardt presset. De trenger støtte. De trenger vår støtte.

Nå er tiden inne for å løfte stemmen for en tostatsløsning, og det har jeg også registrert at utenriksminister Eriksen Søreide har uttalt. Jeg vil også legge til at regjeringen bør anerkjenne Palestina som en selvstendig stat. Det er det andre land i vår nærhet som har gjort. Det palestinske folket trenger støtte. Denne uretten kan ikke fortsette. De planene som Trump har for Midtøsten, vil bidra til at palestinerne blir satt historisk langt tilbake. De vil være under så harde forhold at det ikke er noe vi kan sitte stille og se på. Her trengs det handling. Den norske regjering må vise hvilke verdier vi har, hvem vi vil støtte, og hvem vi vil være på lag med.

Heidi Greni hadde her overtatt presidentplassen.

Siv Mossleth (Sp) [11:59:59]: Jeg vil informere om arbeidet til Stortingets delegasjon til Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europas parlamentariske forsamling for 2019. Delegasjonen dette året har bestått av, foruten meg selv, som er leder: Sivert Bjørnstad fra Fremskrittspartiet som nestleder, Åsmund Aukrust fra Arbeiderpartiet, Torill Eidsheim fra Høyre, Kari Henriksen fra Arbeiderpartiet og Abid Q. Raja fra Venstre. Hovedsakene i 2019 har vært FNs bærekraftsmål, klimaendringer, dialog og tillitsbyggende tiltak, kampen mot terrorisme og for pressefrihet og menneskerettigheter.

I mai inviterte en norsk delegasjon ledelsen i OSSE PA og komiteen for økonomi, teknologi og miljø til en studietur til Tromsø og Svalbard. Formålet med studieturen var å lære mer om konsekvensene av klimaendringer og hva dette kan bety for mulighetene for bærekraftig utvikling. Det er en sammenheng mellom klimaendring, bærekraftig utvikling og sikkerhet i Europa. Delegasjonsmedlemmet Torill Eidsheim ble senere utnevnt til spesialrepresentant i OSSE PA på arktiske spørsmål.

OSSE PAs ad-hockomiteé for antiterror fokuserte i 2019 særlig på hjemvendte fremmedkrigere og på hvordan disse og ikke minst barn av fremmedkrigere kan returneres og reintegreres, samtidig som en demmer opp for radikalisering og ekstremisme. I august ble delegasjonsmedlem Abid Q. Raja utpekt til å lede denne ad-hockomiteen.

Norge var i 2019 det landet som var rangert høyest på pressefrihetsindeksen. Den norske delegasjonen inviterte under hovedsesjonen i Luxembourg til foredrag og diskusjon om hva som er viktig for å oppnå en høy plassering på denne indeksen, og om hvordan pressefrihet, demokrati og utvikling henger sammen. Pressefrihet er jo veldig viktig for et reelt demokrati og for å motvirke propaganda, desinformasjon og falske nyheter. Delegasjonen har også møtt flere grupper av menneskerettsaktivister, ofte med LHBT-fokus.

Delegasjonsmedlem Kari Henriksen er visepresident i OSSE PA, og hun har ledet OSSE PAs korttidsobservatører under valgene i Moldova og i Usbekistan. Kari Henriksen er kandidat til presidentvervet. Hun jobber hardt, og jeg håper at hun får sterk støtte.

Arne Nævra (SV) [12:03:19]: Jeg har lyst til å følge opp det som representanten Huitfeldt tok opp, nemlig spørsmålet om en konsistent holdning til ulike land og regimer når det gjelder menneskerettigheter, folkeretten, okkupasjoner, annekteringer osv. En prinsipiell holdning er slett ikke prinsipiell om den ikke gjelder

alle land, enten det er vestlig-orienterte land, nære NATO-allierte eller andre. Utenriksministeren sier også dette:

«Folkeretten, inkludert menneskerettighetene, internasjonal humanitærrett og de humanitære prinsippene skal være grunnlaget for alt Norge gjør i Sikkerhetsrådet.»

Ja, det er selvfølgelig bra, men hva gjør Norge bilateralt, og hva gjør Norges tilgjengelige kanaler i dag? Det er jo det store spørsmålet.

Utenriksministeren sier også:

«Menneskerettighetssituasjonen i Russland er svært bekymringsfull. Vi vil fortsette å ta opp vår uro for den negative utviklingen for menneskerettigheter med Russland.»

Dette er selvfølgelig SV også helt enig i, og det er bra, men hva gjør vi med et av de verste landene i verden når det gjelder menneskerettigheter og kvinners rettigheter: Saudi-Arabia? Hva gjør vi med dette via kanalen USA?

Utenriksministeren sier:

«Kvinnens deltakelse er et tredje område der Norge har særlig kompetanse.»

Det er helt riktig, og det er flott, men mange har tenkt dette: Vi kan nevne tre bevegelser og land som har mye til felles: Taliban, Iran og Saudi-Arabia. De to første har Norge en klar offisiell holdning til når det gjelder menneskerettigheter, kvinnenes stilling osv. Vi har nok dette – verbalt – også når det gjelder Saudi-Arabia, trygt hjemme i Norge. Men hva gjør Norge aktivt mot Saudi-Arabia der det kanskje har størst virkning: i møte med USA? Her eksporterer vi på toppen av det hele våpenutstyr, kategori B-utstyr.

Det samme gjelder vår holdning til Israels okkupasjon. Den holdningen er bra utad, men situasjonen er nå enda verre med denne Trump-løsningen, der palestinerne nok en gang blir latt i stikken.

Det er mange utenfor Stortinget som følger med – i hvert fall noen – og de sitter igjen med denne følelsen: Der vår alliansepartner og storebror har venner, er vi forsiktige, men der USA har fiender, kan vi gjerne trå til uten å provosere USA.

Det er viktig å ha denne konsistente holdningen hvis det skal være troverdig. Hva har vi f.eks. gjort gjennom NATO, gjennom press på Tyrkia, når det gjelder den offensiven som er i Syria? Utenriksministeren nevner Russlands og Irans rolle, og det er også helt riktig, men vi kan bruke våre kanaler gjennom NATO til i hvert fall å sette spørsmålstegn ved Tyrkias rolle. Og det er den etterlysningen jeg vil framføre her.

Jeg rekker visst ikke mer.

Hårek Elvenes (H) [12:06:34]: Senterpartiet og Høyre er enige om mye i forsvarspolitikken, men når det gjelder synet på PESCO, synes det som om det er en uenighet.

Vi må huske på at NATO ikke disponerer egne militære styrker. NATOs styrker er summen av NATO-landenes militære styrker. Problemet med NATO-landenes militære kapasiteter er at de er håpløst fragmentert. Europa står for ca. 25 pst. av NATOs militærutgifter, men slagkraften er antakelig mindre enn som så. Når man nå forsøker å få NATO-landene i Europa til å ta et større ansvar for egen sikkerhet gjennom å øke forsvarsbudsjettene, er det også særdeles viktig å få mer forsvar ut av hver krone i forsvarsbudsjettet. La meg ta et eksempel: Der Europa har 178 forskjellige våpenplattformer, har USA 30. Der Europa har 17 forskjellige stridsvogntyper, har USA én type.

Det er mye forsvarskraft å hente på å gjøre forsvarssystemene i de europeiske NATO-landene mer kompatible. Gjennom EØS-avtalen er Norge faktisk det eneste landet utenfor EU som er med i det innledende forsvarssamarbeidet i Det europeiske forskningsfondet. Det er bra, også av hensyn til norsk våpenindustri.

Behovet for et styrket nordisk forsvarssamarbeid har vært nevnt, både av Arbeiderpartiet og Venstre. Det nordiske forsvarssamarbeidet er viktig, men det har også sine klare begrensninger. Man skal merke seg at Finland og Sverige nå nærmer seg NATO så langt som overhodet mulig uten å være NATO-land. Begge de to landene har inngått vertslandstøtteavtale med USA. Under øvelsen Aurora i Sør-Sverige i 2017 deltok faktisk 4 000 soldater fra USA, og under vinterøvelsen i Nord-Sverige i fjor deltok hele Brigade Nord. Det nordiske forsvarssamarbeidet er viktig, men vi må ikke leve på en illusjon om at det har potensial i seg til å kunne være mer enn det egentlig er. Det er jo derfor Finland og Sverige nå orienterer seg så sterkt mot NATO.

Christian Tybring-Gjedde (FrP) [12:09:33]: Jeg er klar over at representanten Petter Eide ønsket å invitere til en debatt. Han fortalte det da vi satt der oppe. Det er greit nok, men Petter Eides – hva skal jeg kalle det – populisme, venstrevridde populisme, er vanskelig å ta seriøst. Representanten burde lytte til hva jeg faktisk sa, ikke hva han kunne ønske at jeg sa. Jeg sa at vi skulle inngå bilaterale avtaler, vi skulle inngå multilaterale avtaler, vi skulle gi av vår overflod. Det var det jeg sa. Så sa jeg selvfølgelig mye mer. Jeg sa bl.a. at vi ikke skulle gi av vår overflod hvis det ikke førte til vekst og velstand hos dem vi faktisk hjelper. Da gjør vi vondt verre – da gir vi alkohol til en alkoholiker, som jeg sa. Det er verken fornuftig, barmhjertig, snilt eller noe som helst, det er det motsatte, men det er det representanten Eide øns-

sker å gjøre. Representanten Eide er jo forferdelig glad i FN. Han er ikke så glad i EU, men han er veldig glad i FN, altså internasjonalt samarbeid globalt. Og representanten Eide synes sikkert det er helt ålreit at Venezuela og Iran går inn i FNs menneskerettighetsråd. Jeg har ikke sett eller opplevd at representanten Eide virkelig har engasjert seg for å yte motstand mot det, som er noe av det mest – hva skal jeg si – fatale som FN har gjort; de aksepterer totalitære stater og setter de totalitære statene inn i Menneskerettighetsrådet, et menneskerettighetsråd som faktisk kritiserer Norge for å bryte menneskerettighetene.

Så er det ordet «patriotisme», som tydeligvis er veldig, veldig vanskelig å akseptere. Dette er et ord som har vært helt normalt å bruke i alle andre sammenhenger, og som veldig mange mennesker bruker til daglig, men når det kommer fra Fremskrittspartiet, er det noe forferdelig. Da legger representanten Eide noe mer i det enn det ordet faktisk sier. Eller er det kanskje ordet «fyrtårn» som representanten Eide ikke liker. Jeg kan godt endre det ordet, og det kommer vi sikkert til å gjøre også, fordi mediene har hengt seg opp i dette. I MSM har jo – i kronikk etter kronikk – disse forferdelige ordene «patriotisme» og «fyrtårn» blitt angrepet. Men skulle representanten Eide faktisk ha noe relevant å bidra med, f.eks. mene det han faktisk sier, burde han vel fjernet de nasjonale grensene. Hva skal vi med disse diskriminerende nasjonale grensene som skiller de fattige fra de rike? Hvorfor fjerner vi ikke disse grensene og får folk inn? Det er jo millioner av mennesker i Afrika, Midtøsten og andre steder som lever i totalitære stater, og som ville elsket å komme til Norge. Og hvorfor skal vi bare ta imot 1 000, 5 000 eller 10 000? Kan vi ikke ta imot 2 millioner? Vi kan da det? Eller mener representanten Eide at vi skal ta imot 5 000 og diskriminere de hundrevis av millionene som ikke kommer? Eller tror virkelig representanten Eide at det vil hjelpe Norge, eller det landet de kommer fra, hvis vi tar menneskelige ressurser fra de landene de faktisk skulle være i og hjelpe med å utvikle? Det henger ikke sammen.

Kari Henriksen (A) [12:12:46]: Jeg har lyst til å knytte noen kommentarer til det som har vært et vesentlig tema i OSSEs parlamentarikerforsamling. Siv Mossleth var inne på en god del av de viktige sakene som det jobbes med der. Men ett tema som vi har adressert flere ganger, og som har vært oppe til diskusjon, er det som handler om å omskrive historien. Vi ser en kraftig framvekst i Europa av en ideologi som har som sitt fremste virkemiddel å omskrive historien. Det er forsøk på å omskrive historien når det gjelder andre verdenskrig, spesielt knyttet til nasjonalsosialismen og jødeforfølgelsene. Det handler om å omskrive historien

når det gjelder likestilling, reproduktiv helse, menneskerettigheter, hvor de begrepene og den ideologien som lå til grunn for disse verktøyene som det internasjonale samfunnet skapte seg gjennom de internasjonale konvensjonene og internasjonale avtaler som var bygd på en felles forståelse av hva menneskerettigheter faktisk innebar, er i ferd med å bli angrepet og forsøkt uthullet.

Da tenker jeg at det er utrolig viktig at vi som stat, med våre statlige representanter, som er vårt folks fremste representanter og ansikt ut mot verden, er det landet som er først når det gjelder å hevde reproduktive rettigheter. Vi må være det landet som er først når det gjelder å omtale brudd på menneskerettsforpliktelsene våre, og vi må være det landet som bygger demokrati i andre land, og der må vi også være først. I den situasjonen vi er i i verden og i Europa i dag, er det mange land som ser til Norge. Vi må derfor skru omdreiningene opp noen hakk og være tydelige. Jeg mener at hele regeringsapparatet må stå bak en innsats for å adressere det forsøket vi ser i Europa på å omskrive disse historiene. Det rammer spesielt minoriteter. Det rammer jøder. Det rammer muslimer, og det rammer LHBTI-folk i første rekke i alle disse landene. Her mener jeg at Norge godt kan snakke med en høyere stemme, ikke bare i utlandet og internasjonalt, men også internt, slik at vi gir tydelige signaler til vårt eget folk om hvor Norge som stat står når det gjelder å bryte disse menneskerettighetene.

Presidenten: Representanten Ingjerd Schou har hatt ordet to ganger tidligere og får ordet til en kort merknad, begrenset til 1 minutt.

Ingjerd Schou (H) [12:16:02]: Det var representanten Eide som inspirerte meg. Han sa at Norge ikke klarer seg alene, og at internasjonalt samarbeid er helt avgjørende for utviklingen av bl.a. klimaet, vaksiner, migrasjon osv. Da er det vel greit å påpeke at hvis dette er så viktig, så er altså Norge utenfor. EU er den viktigste pådriveren i klimaarbeidet. Norge er ikke der. EU er Europas politiske samarbeidsforum. Vi er ikke der og har dermed ikke stemmerett. EU er en internasjonal regelorden, og Norge er helt utenfor. Europarådet er en møteplass hvor land møtes til verbalt håndgemeng. NATO har de militære virkemidlene. EU har de økonomiske virkemidler og sanksjoner. Men på den viktigste arenaen, EU, som er så viktig for alt det Eide omtaler, er vi altså ikke.

Petter Eide (SV) [12:17:19]: Nå begynner dette å bli en interessant utenrikspolitisk debatt. Nå ser jeg at representanten Tybring-Gjedde har gått, og det er egentlig ment til ham, men jeg kan jo si det likevel til resten. Det er en helt vesentlig ideologisk forskjell i forståelsen

av verdensordenen mellom de som tror på forpliktende internasjonalt samarbeid – at det faktisk skal styre verden, nettopp fordi de store utfordringene ikke kan løses innenfor rammen av nasjonalstaten alene – og de som mener at utfordringer som rammer land, skal løses innenfor ett land alene. Og der mener jeg Fremskrittspartiet plasserer seg. De viser gjennom ord og uttrykk og gjennom uttalelser osv. at de ønsker å plassere Norge på et område hvor Norge skal greie seg aller best alene. Det reflekteres kanskje ikke så mye gjennom høyre-venstre-aksen, men tydeligere gjennom den såkalte GAL-TAN-aksen, hvor TAN står for tradisjonell, autoritær og nasjonalistisk. Og det er jo her Fremskrittspartiet har plassert seg, i selskap med en rekke partier i Europa.

I dette blir jeg også utfordret på mitt syn på FN. Jo, det er nettopp gjennom FN, som kanskje er den sterkeste aktøren for forpliktende internasjonale avtaler, selv om det ikke er så tungt forpliktende. Det er mange land i FN, og som deltar i FNs organer, som alvorlig bryter menneskerettighetene. Til og med vår nærmeste allierte, USA, gjør det, men ved at de er med i FN, er det mulig å holde dem ansvarlig. Det er det som er det sentrale.

Så ble jeg utfordret av Ingjerd Schou her på SVs holdning til EU. Det er helt riktig: SV er ikke tilhenger av at Norge skal inn i EU. Det betyr ikke at vi er uenig i et sterkt europeisk forpliktende samarbeid, men det er elementer ved EU som gjør at det vipper over mot at vi ikke ønsker at Norge skal inn der. Det er ikke en 100–0-vurdering, men det er kanskje en 60–40-vurdering. Det er elementer ved EU, f.eks. knyttet til hvordan det rammer norske arbeidsforhold, og heller ikke bidrar til økonomisk utjevning i Norge, som gjør at vi ikke ønsker å støtte opp under det. Men det betyr ikke at vi er uenig i prinsippet om europeisk samarbeid. Det støtter vi helhjertet opp om, spesielt arbeidet i Europarådet, som jeg selv deltar i, og som jeg synes er helt avgjørende viktig.

Men jeg tror vi må minne oss selv om at den store utenrikspolitiske debatten i verden i dag, som kommer til å komme også i kjølvannet av denne pandemien, faktisk vil være knyttet til forskjellen mellom – jeg holdt på å si – internasjonalistene, de som tror på det internasjonale samarbeidet og ønsker å forplikte landet sitt der, og de som ønsker å løse disse utfordringene innenfor ett land alene.

Utenriksminister Ine Eriksen Søreide [12:20:39]: Jeg følte bare behov for å svare ut noen spørsmål fra SVs representant Arne Nævra, for jeg tror nok ikke representanten har fulgt så veldig godt med på det som har skjedd i norsk utenrikspolitikk den siste tida. Han spør om hva vi gjør med Saudi-Arabia. Vel, det vi gjør, er å ta opp menneskerettighetsbrudd direkte med myndighetene i Saudi-Arabia. Jeg var selv i Saudi-Arabia for litt

over to uker siden. Mesteparten av det 3,5 timer lange møtet vi hadde, dreide seg om menneskerettigheter, det dreide seg om de anbefalingene vi har gitt gjennom FNs menneskerettighetsråd, det dreide seg om bruken av dødsstraff, det dreide seg om vergesystemet, det dreide seg om bruken av fengslinger av menneskerettighetsaktivister og særlig kvinnelige aktivister. Det var for oss veldig viktig å understreke den linja Norge har hatt svært lenge, nemlig at vi er sterkt kritiske til innstrammingene i sivile og politiske rettigheter i Saudi-Arabia. Samtidig er det en viss åpning på kulturelle og sosiale rettigheter. Det skal man i og for seg anerkjenne, men det skjuler altså ikke det faktum at det er en tilstramming på andre områder som er til dels dramatisk.

Representanten Arne Nævra har åpenbart heller ikke fått med seg at Norge verken eksporterer våpen og ammunisjon til Saudi-Arabia – det har vi aldri gjort – eller at vi siden 2018 heller ikke har gitt nye lisenser for eksport av B-materiell eller flerbruksvarer til militær bruk til Saudi-Arabia.

Så til spørsmålet om Israel–Palestina-konflikten: Der har Norge gjennom svært mange år ikke bare tatt en tydelig rolle, men vi har også ledet giverlandsgruppa, AHLK. Der skulle vi hatt et nytt møte 1. april. Det blir nå av naturlige årsaker ingenting av, men vi fortsetter selv sagt kontakten med partene, som vi har gjort, både for å løse de praktiske spørsmålene og ikke minst for å legge til rette for en tostatsløsning i framtida. Begge parter er veldig tydelige på at de ønsker den norske rollen, og de mener at den norske rollen er nyttig. Vi ønsker å videreføre den, for vi mener den har en klar verdi.

Den tydelige norske linja, både etter at Trumps fredsplan ble lansert, og for så vidt også andre hendelser, har vi gitt både offentlig og i denne salen. Vi er helt tydelige på behovet for og støtten til en tostatsløsning. Vi er også helt klare på at israelske bosetninger på okkupert område er i strid med folkeretten, og at en tostatsløsning må bygge på både parameterne fra Osloavtalen og FNs sikkerhetsråds resolusjoner. Jeg har også advart veldig klart og tydelig mot ensidige handlinger eller f.eks. annekteringer.

Så spurte representanten Nævra om hva vi gjorde med Tyrkia, og hvorfor vi ikke kunne bruke NATO. Også her tror jeg nok representanten har fulgt litt dårlig med, for representanten spør om vi ikke kunne sette spørsmålsteget ved Tyrkias aksjoner i Syria i NATO. Vi har altså fordømt Tyrkias handlinger i Syria i NATO. Det har vi også diskutert i denne salen tidligere, og det er et klart og tydelig budskap fra norsk side.

Heidi Nordby Lunde (H) [12:23:54]: Da en parlamentarikerdelegasjon fra EFTA-landene besøkte Sør-Korea i fjor, forsøkte vi å få gehør for å reforhandle vår

frihandelsavtale fra 2006. I løpet av årene har avtalen blitt utdatert gjennom endring av markeder, ny teknologi, nye varer og tjenester som avtalen ikke omfatter. Vi møtte veldig stor forståelse fra både tjenestemenn og politisk nivå, men som de sa, var de mer opptatt av å forhandle fram nye avtaler med nye muligheter i stedet for å reforhandle gamle. Foran oss i køen sto bl.a. EU, USA, Brasil, Argentina og Storbritannia.

Begrepet frihandelsavtale er kanskje noe av det mest misvisende jeg vet. Global handel er høyst regulert og helt avhengig av oppslutning om tvistemekanismer som gjør at rett går foran makt, slik som i Verdens handelsorganisasjon. Enkelt sagt er en frihandelsavtale som et Excel-ark der alle Norges varer og tjenester står oppført i én kolonne nedover, og alle Sør-Koreas varer og tjenester står i en annen, og så forhandler vi linje for linje betingelser og kvoter. Det er derfor handelsavtaler er så kompliserte og tar lang tid å forhandle, men også utdateres over tid.

Det er derfor jeg lurer på hvilke gode alternativer de som vil at vi skal gå ut av EØS, ser for seg. For EØS-avtalen sørger for at alle medlemsland oppdaterer lover og reguleringer samtidig, og dermed sikrer kontinuerlig, friksjonsfri adgang til verdens største integrerte marked. De som vil gå ut av EØS for å forhandle fram en såkalt bedre avtale, må fortelle oss hvem den avtalen er bedre for, og på hvilken måte. For norske eksportbedrifter og norske arbeidsplasser over hele landet er avhengig av en kontinuerlig, friksjonsfri adgang til vårt nærmeste marked.

Utenriksministeren slo i redegjørelsen fast at ved inngangen til 2020-tallet er bekymringen over den globale utviklingen større enn den var for ti år siden. Dette er en type bekymring vi må ta på største alvor. Alt henger sammen med alt, som en tidligere statsminister sa. Det er ikke mulig å stenge grensene, portene og døra og håpe på at alt blir det samme som før. Gjør vi dette, vil ingenting bli som før. Økonomisk vekst og velferdsutvikling forutsetter handel og ikke minst samhandel.

Putin destabiliserer i sine nærområder i øst, i en kontraintuitiv utenrikspolitikk, i det som også er våre nærområder. USAs president går til handelskrig mot Kina samtidig som fundamentet for Verdens handelsorganisasjon svekkes – og dermed de mekanismene som understøtter verdenshandelen. Er det ett tidspunkt i historien hvor Norge burde vurdere vår tilhørighet til vårt nærmeste verdi- og handelsfelleskap, er det nå. Jeg tror ikke det vil overraske noen i denne sal at jeg selv sagt mener at i stedet for å stå med ett bein utenfor, burde vi gått med begge beina inn i det europeiske fellesskapet, EU. De har jo plass også, nå som Storbritannia har forlatt fellesskapet.

Arne Nævra (SV) [12:27:02]: Jeg måtte jo svare statsråden, siden hun la litt vekt på det jeg hadde sagt fra denne talerstolen. Jeg følger selvfølgelig ganske godt med i utenrikspolitikken. Det er sånn SV og SF i sin tid ble fundert og dannet. Det var på den bakgrunnen. Jeg har vært med helt siden 1969, som ganske ung – jeg kan vel ha vært 10–11 år!

Poenget mitt er følgende: Når det gjelder å følge med i utenrikspolitikken, er det dessverre ikke så stor interesse ute blant folk. Det er jeg veldig lei meg for. Det skyldes nok i stor grad en kompakt enighet blant de store partiene om de store linjene. Vi skal gjøre det vi kan for å løfte den debatten på viktige felt.

Når det gjelder dette med konsistens, er jo det noe veldig mange av dem som følger med på utenrikspolitikken, er opptatt av – at vi har en prinsipiell holdning enten det gjelder venner eller fiender. Det må vi ha. Det jeg har lagt merke til – nå kan det jo hende jeg har en selektiv omgangskrets – er at det som blir uttalt utad, det som blir kommunisert, er at vi har litt forskjellige holdninger til de såkalte vennene og fiendene.

Jeg har stor forståelse for at statsråden ikke kan referere fra én-til-én-samtaler med andre utenriksministre eller landsledere. Det kan jeg forstå, men det er viktig å kommunisere hva som blir gjort. Jeg kjenner meget godt til den reisen statsråden har gjort til bl.a. Saudi-Arabia. Det er ikke så lenge siden. Jeg så hva som ble gjort, og det som ble sagt derfra, var veldig bra. Men det som i stor grad var poenget mitt her, var at er det ett land Saudi-Arabia lytter til, så er det USA. De er tett på hverandre. Vi har inngang til USA på et vis, både bilateralt og for så vidt også gjennom NATO-samarbeidet. Det er jo det sporet og den vinklinga mange har etterlyst, i hvert fall blant dem som følger med, og som har et litt kritisk syn og kan kaste et kritisk lys på norsk utenrikspolitikk.

Når blir det våpenet, holdt jeg på å si – inngangen gjennom USA – brukt? Det samme gjelder for så vidt Israel-konflikten. Det er helt avgjørende å bruke USA-sporet. Det er de som på en måte styrer mye av det som skjer i Israel. Det er vel ingen som sitter her i salen som ikke skjønner det. Sånn er det. Det ser man bl.a. på hvordan våpen selges hit og dit, og på hvordan olje selges hit og dit. Det er en nær forbindelse. Vi ser bl.a. at utgiftene til forsvar per innbygger er størst i de landene som USA har nærkontakt med. Det er de selv, det er Saudi-Arabia, og det er et land til som ligger helt tett på, men det får så være.

Når det gjelder våpeneksport av kategori B-våpen: Hvis jeg snakket i presens, er det feil. Det skulle vært i fortid, altså preteritum, heter det vel. Vi har gjort det helt til det siste, på toppen av det hele. Det var sånn jeg skulle sagt det. Så det statsråden sa, er korrekt.

Presidenten: Flere har ikke bedt om ordet til sakene nr. 1 og 2.

Sak nr. 3 [12:30:14]

Innstilling fra næringskomiteen om Lov om god handelsskikk i dagligvarekjeden (Innst. 173 L (2019–2020), jf. Prop. 33 L (2019–2020))

Presidenten: Etter ønske fra næringskomiteen vil presidenten ordne debatten slik: 3 minutter til hver partigruppe og 3 minutter til medlemmer av regjeringen.

Videre vil det – innenfor den fordelte taletid – bli gitt anledning til inntil seks replikker med svar etter innlegg fra medlemmer av regjeringen, og de som måtte tegne seg på talerlisten utover den fordelte taletid, får en taletid på inntil 3 minutter.

Terje Aasland (A) [12:30:58] (ordfører for saken): Jeg synes det er en spennende dag og – hva skal jeg si – en markering av en avslutning på en lang reise når vi nå kan behandle forslag til lov om god handelsskikk i dagligvarekjeden.

Det startet en del år tilbake, da vi i 2011 fikk en utredning som het «Mat, makt og avmakt – om styrkeforholdene i verdikjeden for mat». Konklusjonene den gang var veldig entydige i at man hadde behov for å lage en ramme rundt dagligvaresektoren og de forhandlingene og de maktkonsentrasjonene som var der. Så møtte vel kanskje utvalget den gang en del diskusjon, men jeg mener oppsummeringen den gangen var veldig tydelig på at det var behov for å få på plass en lov. Til slutt ble det satt ned et lovutvalg, og vi fikk en ny offentlig utredning, det såkalte dagligvarelovutvalget, som i 2013 veldig tydelig konkluderte med at det var behov for å innføre en lov om god handelsskikk og opprettelse av et handelstilsyn for å forestå tilsyn med og håndheve den loven. Til tross for to egentlig veldig klare offentlige utredninger var det ganske sterk politisk motstand mot å innføre en slik lov. Det var også veldig sterke uenigheter internt i næringen – egentlig litt beundringsverdige, akkurat det, for det er ingen tvil om at dagligvaresektoren berører oss så å si daglig. Den har en omsetning på over 200 mrd. kr. Vi handler altså ordinære dagligvarer for over en halv milliard kroner hver dag, så det er ganske vesentlig.

Saken har ligget der siden 2011. Så fikk vi ny regjering, og høyregjeringen valgte å legge den i en skuff. Så modnet vel diskusjonen noe gjennom årene, og det kom et forslag fra Arbeiderpartiet der vi ba regjeringen legge fram et nytt forslag til lov om god handelsskikk og med et eget tilsyn. Det fikk enstemmig tilslutning i Stortinget, og det er jeg veldig glad for. Regjeringen har lagt fram et forslag og etter min vurdering også innfridd på det som

var Stortingets bestilling i forslaget som var fremmet av Arbeiderpartiet. Sånn sett er jeg veldig glad for at det er en samlet komité som står bak den innstillingen vi nå har. Det er bare mindre avvik, men formålet er veldig tydelig, nemlig at loven skal bidra til effektiv bruk av samfunnets ressurser og ivareta forbrukernes interesser ved å fremme redelighet, forutberegnelighet og lojalitet.

Det er ingen revolusjon i det som ligger der, men det er gjort én endring, og det gjelder «delisting» og oppsigelser. Vi mener det skal begrunnes når man foretar en «delisting».

Ellers er jeg svært godt fornøyd med både lovforslaget og innstillingen slik som den nå ligger – enstemmig fra komiteen.

Jeg tar opp de forslagene som Arbeiderpartiet er med på.

Presidenten: Da har representanten Terje Aasland tatt opp de forslagene han refererte til.

Kårstein Eidem Løvaas (H) [12:34:33]: Dagens lovvedtak er, som vi hørte, resultatet av det som kanskje må kunne kalles et ganske langt svangerskap, så la oss nå håpe det ikke blir en trang fødsel.

Lov om god handelsskikk er en lov som Høyre i utgangspunktet først var imot, så var vi lenge skeptiske, men jeg er glad for at vi nå, når vi er der vi er i dag, også i Høyre er tilfreds med at denne loven vedtas. Opprinnelig mente vi at det ikke burde være nødvendig, at handelsskikk er litt som folkeskikk, noe som man bør kunne forutsette at de fleste har, men både konkrete rapporter, direkte tilbakemeldinger og ganske utrolige historier har vist at handelsskikken faktisk trenger regulering. Det vises bl.a. til en frykttkultur, at det er problematisk å adressere det som oppleves som galt, fordi konkurrenten samtidig er en viktig kunde, og det er pekt på manglende respekt for immaterielle rettigheter. Alt dette viser at det er behov for både lov og tilsyn.

Høyre har lenge vært en pådriver for styrket konkurranse i dagligvaresektoren. Konkurransetilsynet har fått flere ressurser og en tydeligere marsjordre. Det arbeides med en egen stortingsmelding om dagligvarehandelen, og det er en klar forventning fra denne salen om tiltak som skal bedre konkurransen ytterligere.

Til syvende og sist handler det om at forbrukeren skal få et større mangfold – og til riktig pris. Det er tydelige tegn på at konkurransesituasjonen fortsatt er dysfunksjonell, og at ytterligere grep må tas. Høyre har merket seg at det særlig pekes på distribusjonsleddet, og ser frem til hvordan den kommende meldingen adresserer dette. Høyre er naturlig skeptisk til inngripende tiltak i markeder, men det er dårlig Høyre-politikk å sitte stille og se på et marked som ikke fungerer på grunn av en el-

ler flere aktørers oppførsel. Dagens lov er ett av flere skritt på veien til et mer velfungerende marked.

Prinsippene for god handelsskikk skal være redelighet, forutberegnelighet og lojalitet. Det virker rart å måtte lovfeste det, men det påligger oss å gjøre det når aktører ikke følger disse prinsippene slik de burde. Det er også betenkelig at vi nå er nødt til å lovfeste, slik vi gjør i § 10, at ingen parter må benytte ord eller handlinger som kan fremkalle alvorlig frykt, f.eks. trusler om represalier eller spredning av usann informasjon, men dette er en paragraf som altså adresserer tilbakemeldingene om en frykttkultur i bransjen. Det er viktig at det nyopprettede tilsynet får nødvendig kompetanse til å gå inn i dette komplekse området. Mange av aktørene er svært profesjonelle og har store ressurser til å forsvare sin posisjon, være den rett eller gal. Nå får tilsynet de nødvendige verktøy og må altså samtidig sikres den rette kompetansen.

Det er et berettiget håp at denne loven, sammen med de allerede iverksatte tiltakene og i kombinasjon med den kommende stortingsmeldingen, vil føre til en bedret konkurransesituasjon som kommer de ulike aktørene og forbrukerne til gode. Rettferdig konkurranse vil gi oss det mangfoldet og de prisene vi fortjener.

Morten Ørsal Johansen (FrP) [12:37:47]: Først må jeg få si at Fremskrittspartiet har ment at denne loven var unødvendig, og vi mener at det har vært mest for å presisere allerede eksisterende lover og regler. Vi er redd for at loven vil skape mer byråkrati, særlig for småbedriftene. Vi ønsker heller ikke en ytterligere sementering av et allerede dysfunksjonelt matsystem.

Vi mener at det må til en grunnleggende reform av systemet som har skapt forhold i dagligvarebransjen som bl.a. kjennetegnes av en tilnærmet monopolsituasjon. Vi ser fram til anledningen til i forbindelse med den varslede meldingen om dagligvarebransjen å få en dypere debatt om konkurransesituasjonen. Når det er sagt, er vi faktisk fornøyd med at vi får et dagligvare-system som er uavhengig. Vi stiller oss bak forslaget om at tilsynet skal utarbeide en årlig rapport. Det vil være nyttig for å få et innblikk i tilstanden i dagligvaremarkedet over tid.

Kravene som fremmes om god handelsskikk, er for så vidt greie nok for de største aktørene som dominerer markedet, men vi må også tenke på de små. Mange har levd greit med uformelle avtaler om salg av honningkrukker på den lokale bensinstasjonen, slik Virke fortalte om i næringskomiteens høring. Krav om skriftlige avtaler i disse tilfellene virker i overkant detaljstyrende, særlig ettersom det ikke er mellom de små aktørene utfordringen ligger. Man kan alltid si at et skjema fra eller til ikke betyr så mye, men min holdning er at det offent-

lige skal ha veldig gode grunner for å pålegge krav som dette. Småbedrifter har allerede mer enn nok papirarbeid og byråkrati å forholde seg til.

Derfor burde loven avgrenses til større avtaler. Fremskrittspartiet mener derfor at lov om god handelsskikk bør avgrenses, slik at den ikke gjelder avtaler med en samlet økonomisk lav verdi. Vi mener at skatteetatens fastsatte grense for når næringsdrivende må registrere seg i Merverdiavgiftsregisteret, er en fornuftig beløpsgrense for når loven skal gjelde. Det vil si at en leverandør kan inngå avtaler som til sammen er verdt 50 000 kr, uten å måtte forholde seg til kravene i denne loven. Dette vil gjøre det litt mindre byråkratisk.

Et annet problem i dagligvarebransjen er «delisting». At en dagligvarekjede tar ut varer fra et sortiment i løpet av året, har blitt brukt som pressmiddel eller som ledd i forhandlinger mellom dagligvarekjede og leverandør. Dette er ikke greit. Det er forbrukernes interesser som skal være i fokus, ikke forhandlingstaktiske mål. «Delisting» skal derfor begrunnes ut fra kommersielle forhold, som f.eks. at en vare ikke selger som forventet. Derfor støtter Fremskrittspartiet komiteens spesifisering av at «delisting» skal kreve en saklig grunn og begrunnes skriftlig dersom en avtalepart krever det. Det er altså fortsatt lov å «deliste» utenfor årsforhandlingene, men «delisting» må være til forbrukernes og ikke kjedenes beste.

Presidenten: Ønsker representanten å ta opp Fremskrittspartiets forslag?

Morten Ørsal Johansen (FrP) [12:40:52]: Ja, det vil være en fordel.

Presidenten: Da har representanten Morten Ørsal Johansen tatt opp det forslaget han refererte til.

Geir Pollestad (Sp) [12:41:06] (leiar i komiteen): Maktkonsentrasjon i verdikjeda for mat er ei sak som har engasjert Senterpartiet lenge. No har me endeleg denne lova til vedtak i Stortinget. Det vert sagt at det har vore eit langt svangerskap, og då får me ta den øvinga med å leggja farskapet til den rette personen, og det er nok rettast å seia at det er Lars Peder Brekk, som var landbruksminister i den raud-grøne regjeringa, som er lovas far. Men mange har gjort ein viktig jobb på vegen med å aldri gie opp og løfta denne saka vidare.

Det er ingen tvil om at NorgesGruppen, Rema 1000 og Coop har makt over det me et, og over omsetninga av mat, som krev ei regulering. Denne lova vil ikkje løysa alt, men det vil vera eit viktig bidrag for å koma i gang, og det er eit ganske tydeleg signal inn i næringa at Stortinget er villig til å bruka politiske verkemiddel. Det er også eit teikn, vil eg meina, at det kan koma meir. Det skal

koma ei stortingsmelding om dette. Det vil nok vera behov for ytterlegare verkemiddel her for å få ei jamnare maktfordeling i noko av den mest sentrale verdikjeda og samfunnssystemet me har, nemleg verdikjeda for mat.

Med det tek eg opp det forslaget som Senterpartiet og SV har i innstillinga, som ikkje er teke opp.

Presidenten: Representanten Geir Pollestad har tatt opp det forslaget han refererte til.

Torgeir Knag Fylkesnes (SV) [12:43:21]: Utgangspunktet er, som fleire har nemnt her, Matkjedeutvalet frå 2011. Eit av dei viktigaste funna dei hadde, var maktkonsentrasjonen og korleis den fungerer. Som dei da påpeikte, bruker dei store matkjedeaktørane sin posisjon til å presse leverandørane, skape avhengigheitsforhold, kamuflere eigne marginar gjennom kryssprising og til slutt drive strategisk prising og tilbod av eigne varer.

Det leidde fram til kanskje det viktigaste forslaget som det ikkje er fleirtal for i innstillinga, og det er at ein skal stille krav om eigarskapsavgrensing. Det ville vere eit øvre tak på kor stor del av marknaden ein aktør kan ha, ein veldig effektiv og også veldig utgreidd måte å styre dette feltet på, som vi i SV foreslår, og vi er dei einaste som foreslår det i innstillinga også.

Vidare og tilsvarande er moglegheitene for mindre aktørar, småskalaprodusentar, til å få tilgang til kjedenes hyller veldig avgrensa. Det er også noko som blei påpeikt av Matkjedeutvalet. Det å auke tilgangen til produkt frå småskalaprodusentar er eit anna forslag, som vi står saman med Senterpartiet om.

Samla sett: Det både å setje eit øvre tak på eigarskap og det å auke tilgangen for småskalaprodusentar vil begge delar også stå i stil med dei andre målsetjingane vi har på det større matfeltet, jordbrukspolitikken vår, altså at vi tilgjengeleggjer og har høgare verdiskaping rundt omkring i samfunnet ved at dei små produsentane har moglegheit til å selje sine varer, som dei berre har i avgrensa grad i dag.

Eg vil oppmode Framstegspartiet spesielt til å sjå på dei forslaga som eg tok til orde for her nå nettopp om at små bedrifter må bli gitt moglegheiter. Dette er dei største forslaga som gir små bedrifter stor moglegheit.

Det siste forslaget, som heile opposisjonen står bak – da nemnde eg ikkje Framstegspartiet, men Arbeidspartiet, Senterpartiet og SV – er forslaget om franchise. Franchisemodellen er en veldig fordelaktig måte å organisere bedrifter på, men som samtidig undergrev den norske modellen. Det er på tide at dei blir behandla på lik måte som andre måtar å organisere seg på i næringslivet.

Presidenten: Ønsker representanten å ta opp forslaget?

Torgeir Knag Fylkesnes (SV) [12:46:28]: Ja, det gjer eg.

Presidenten: Da har representanten Torgeir Knag Fylkesnes tatt opp det forslaget han refererte til.

André N. Skjelstad (V) [12:46:39]: Som et liberalt parti mener Venstre at fri konkurranse er helt avgjørende for å fremme verdiskaping og innovasjon og motvirke maktkonsentrasjon i dagligvarebransjen. Konkurransesituasjonen i dagligvaremarkedet har fått stor oppmerksomhet de siste årene. Det er gjort en rekke utredninger med sikte på å forbedre konkurranseforholdene.

Konkurranseforholdene er krevende og svært konsentrert i hele verdikjeden for mat i Norge. Det er få store aktører, både i distribusjons- og detaljhandelsleddet. Dette har ført til at vi har hatt en utvikling med uheldig forretningspraksis i bransjen over tid, hvor få aktører har en enorm maktkonsentrasjon. Derfor er det behov for ryddigere forhold i dagligvarebransjen, og det er stor enighet på tvers av partiskillelinjene om at en lov om god handelsskikk er kjærkommen. Også aktørene i bransjen ønsker dette velkommen.

Loven regulerer viktige forhold som krav på opplysninger, beskyttelse av partenes investeringer, krav til skriftlige avtaler, ansvar for svinn og kundereklamasjoner, regulering av «delisting» og oppsigelse, vern mot etterligninger og forbud mot trusler. Loven skal i tillegg tilrettelegge for effektive forhandlinger og kontrakter mellom dagligvareleverandører og -kjeder for å bidra med samfunnsøkonomisk effektive løsninger. Overskuddet kan deretter videreføres til forbrukerne gjennom konkurranse mellom dagligvarekjedene.

Både næringslivet og forbrukeren har fordeler av at loven innføres. Det opprettes et dagligvaretilsyn som skal drive veiledning og informasjonsarbeid mot dagligvarebransjen samt sørge for at loven blir overholdt.

Som et liberalt parti er Venstre et åpenhetsparti. Lovforslaget vil bidra til mer åpenhet i dagligvarebransjen og dermed være første skritt mot å sikre mer konkurranse. Dette løser ikke alt, men det er et viktig skritt i riktig retning. I løpet av våren vil det komme en stortingsmelding om dagligvarebransjen som skal se nærmere på konkurransesituasjonen i bransjen. Her vil distribusjonsleddets innvirkning på konkurransesituasjonen være viktig.

Venstre er opptatt av sunn konkurranse. Det har vi dessverre ikke i bransjen i dag. Venstre har alltid vært partiet for små og mellomstore bedrifter fordi mange små aktører er viktig for maktspredning i samfunnet.

Det er i vår interesse at de små aktørene ikke pålegges unødvendig byråkrati samtidig som de har behov for å sikres. Det er derfor en god løsning å tilby standardkontrakter for små aktører, som komiteen samlet foreslår.

Så er vi i Venstre åpne for å gjøre vurderinger av behovet for justeringer i samråd med de små aktørene dersom det ikke fungerer optimalt. Venstre mener at forbrukervelferd forutsetter et velfungerende marked basert på tilbud og etterspørsel. Forbrukerne fortjener tilgang til produktene de ønsker, og at det reguleres gjennom kjedenes listing av produkter i butikksortiment. Det er viktig at valget om «delisting» av produkter gjøres på forbrukernes premisser. Kjedene har stor innflytelse over forbrukernes tilgang til ønskede varer og ansvar for å følge opp og møte forbrukernes etterspørsel. Venstre synes derfor det er positivt at komiteen samlet mener at «delisting» skal skje basert på objektive og kommersielle forhold.

Steinar Reiten (KrF) [12:49:59]: Det er en merkedag når Stortinget i dag skal vedta lov om god handelsskikk, og det er gledelig at det er bred enighet om hovedpunktene i loven.

Det har vært noen runder med lov om god handelsskikk de siste årene, som saksordføreren var inne på. I forrige periode støttet Kristelig Folkeparti styrking av eksisterende konkurranselovgivning i et forsøk på å få bukt med problemene i dagligvaresektoren, men det ga ikke ønsket effekt. Dagligvarekjedene er blitt færre, kjedene er blitt større, og markedet er nå redusert til tre slike store kjeder. Andelen egne merkevarer har økt, og utviklingen har gått i retning av et tilnærmet monopol på distribusjon. Leverandørenes forhandlingsposisjon er blitt gradvis redusert til fordel for kjedene. Dette taper alle på.

Utredninger har også vist at det over tid har utviklet seg ulike former for uheldig forretningspraksis i dagligvarebransjen. Dagligvaremarkedet er et stort og lukrativt marked, og vi er avhengig av en velfungerende konkurranse til gode både for leverandører, dagligvarekjedene og selvfølgelig forbrukerne. Kristelig Folkeparti mente derfor våren 2018 at tiden var kommet for å børste støv av forslaget til lov om god handelsskikk som det først ble tatt til orde for i NOU 2013: 6, om god handelsskikk i dagligvarekjeden. For Kristelig Folkeparti var det da viktig å jobbe for et bredt flertall i komiteen, og det fikk vi 28. mai 2018, da en samlet komité stilte seg bak å be regjeringen legge fram forslag om lov om god handelsskikk. Mange skal ha skryt for det, men saksordføreren på den daværende saken, Kårstein Eidem Løvaas, fortjener etter vår mening en spesiell honnør for jobben med å samle komiteen om en felles bestilling til regjeringen våren 2018.

Lovforslaget er et stort skritt i riktig retning, selv om det ikke løser alle forhold som har vært diskutert i tilknytning til dagligvarekjeden. Forslaget kan bidra til mer åpenhet i dagligvarebransjen og dermed være et viktig første skritt for å sikre mer konkurranse.

Likevel er det fortsatt bekymringer knyttet til manglende konkurranse i distribusjonsleddet. Både i NOU 2013: 6 og Oslo Economics' rapport 2017-46 ble det pekt på at tilgang til distribusjon på like vilkår har en stor betydning for konkurransesituasjonen. Det er i dag for begrensede muligheter for å velge mellom ulike distribusjonsløsninger utenom kjedenes egne løsninger. De løsningene som blir avtalt for distribusjon, må være effektive, og dette forutsetter også konkurranse i distribusjonsleddet.

Regjeringen har varslet at den i løpet av våren 2020 vil fremme en stortingsmelding som er målrettet mot konkurransen i dagligvaremarkedet. Vi ser fram til den og forventer at det i meldingen vil komme konkrete tiltak for å sikre en mer balansert makt og et større mangfold av aktører i verdikjeden for mat og dagligvarer.

Statsråd Iselin Nybø [12:53:05]: Lovforslaget som behandles i dag, bygger på anbefalingene i Dagligvareutvalgets rapport fra 2013. Nærings- og fiskeridepartementet har fått mange innspill fra flere aktører underveis. Jeg vil også benytte anledningen til å takke næringskomiteen for både engasjerte og konstruktive innspill i saken.

Dagligvarebransjen har en utfordrende konkurransesituasjon, med få aktører og betydelige etableringshindringer. Samtidig er det en uheldig forretningskultur i deler av bransjen. Disse utfordringene kan ikke løses i én lov. Målet med lovforslaget er å redusere konfliktnivået i dagligvarebransjen ved å sikre ryddigere forhandlinger og mer forutsigbare avtaler mellom dagligvareleverandører og -kjeder.

Tøffe forhandlinger der kjedene legger press på leverandørene, er viktig for både innovasjon og lavere priser, som begge deler er til fordel for forbrukerne. Samtidig må forhandlingene baseres på redelighet, på forutberegnelighet og på lojalitet. Loven regulerer samtidig viktige forhold som krav på opplysninger, beskyttelse av partenes investeringer, krav til skriftlige avtaler, ansvar for svinn og kundereklamasjoner, regulering av «delisting» og oppsigelse, vern mot etterligninger og forbud mot trusler.

Dette er viktige prinsipper for alle aktørene i bransjen. Små leverandører har minst like stort behov for vern som de store. Jeg mener derfor at det ikke bør innføres særregler for små kontrakter. Skulle det vise seg at loven slår uheldig ut for små leverandører, vil vi selvfølgelig vurdere å endre på det.

Et av suksesskriteriene til den nye loven er å sikre god og effektiv håndheving. Vi oppretter derfor et dagligvaretilsyn som skal håndheve loven. De skal prioritere veiledning og informasjonsarbeid mot bedriftene. Virker ikke dette raskt og godt nok, kan sterkere virkemidler tas i bruk. Vi er i gang med å forberede etableringen av dette tilsynet.

Vi trenger ryddigere forhold i dagligvarebransjen. Jeg ser fram til at det nye Dagligvaretilsynet kan starte på sitt viktige oppdrag med å fremme redelighet, forutberegnelighet og lojalitet i denne bransjen.

Regjeringens engasjement stopper ikke her. Vi jobber nå, som det er blitt sagt av flere representanter tidligere i debatten, med en stortingsmelding om konkurransesituasjonen i dagligvaremarkedet. Loven og denne stortingsmeldingen vil sammen kunne ha stor betydning for forholdene i bransjen.

Presidenten: Det blir replikkordskifte.

Terje Aasland (A) [12:56:21]: I innstillingen er det en komitémerknad som er veldig tydelig på at en mener at Dagligvaretilsynet skal avgi årsrapporter, og at disse legges fram på egnet måte. Det er også veldig tydelige føringer om at en ønsker at de offentlige rapportene skal ha i seg observasjoner av hva som foregår i dagligvaremarkedet, og hvilke tiltak tilsynet har iverksatt.

Mitt spørsmål er veldig enkelt: Vil statsråden påse at Dagligvaretilsynet utgir årsrapporter som både inneholder interessant informasjon for politiske drøftinger og vurderinger og veldig tydelig oppfølging av utfordringer i dagligvarenæringen?

Statsråd Iselin Nybø [12:57:12]: De konkrete spørsmålene om hvordan det nye tilsynet skal jobbe og fungere, må vi ta litt etter hvert. Akkurat nå er vi i prosessen med å få dette tilsynet på plass. Det er den oppgaven vi står foran i første runde – få det på plass, få det opp å gå. Departementet har selvfølgelig notert seg de merknadene som komiteen har, men jeg er ikke beredt til å si konkret nå hvordan dette tilsynet skal jobbe, for det er jo det vi jobber med opprettelsen av nå.

Terje Aasland (A) [12:57:47]: Jeg forutsetter at statsråden følger opp det som er flertallet i Stortingets veldig klare intensjon om at vi får oss forelagt rapporter, og så får vi – skal vi si – utvikle dem etter hvert som erfaringene høstes i tilknytning til det arbeidet som Dagligvaretilsynet skal gjøre.

Et annet tema som er tatt opp i denne behandlingen, er forholdet til forbrukerne og dette med kjedenes egne merkevarer. Et mindretall mener det er naturlig at man får stadfestet hvor disse varene er produsert. Det er jo en vesentlig forbrukeropplysning. Men dette forsla-

get vil altså flertallet stemme ned. Vil statsråden ta initiativ til å få en retning som tilsier at kjedenes egne merkevarer blir merket med produksjonssted?

Statsråd Iselin Nybø [12:58:43]: Det temaet som representanten tar opp, er et interessant tema i seg selv, men jeg mener ikke det hører hjemme i denne loven slik den foreligger nå. Samtidig er det jo et tema som blir mer og mer aktuelt etter hvert som forbrukerne også blir mer bevisste og ønsker denne informasjonen. Men det er jo i dag ikke noe i veien for at de velger det selv og på frivillig grunnlag merker produktene med opprinnelsesland eller -sted.

På et overordnet nivå reguleres krav til merking av matvarer av matinformasjonsforordningen fra EU, og det er det vi forholder oss til. Skal vi ha andre bestemmelser knyttet til merking av mat, er det Helse- og omsorgsdepartementet som først og fremst har ansvaret for det.

Terje Aasland (A) [12:59:42]: Jeg aksepterer det statsråden sier, men det er en liten bortforklaring i svaret også, for det burde jo være en klar interesse også for næringsministeren å få laget en ramme rundt dette med egne merkevarer. Vi vet at kjedene bevisst ikke opplyser om alt på emballasjen, fordi de skal beskytte sine egne merkevarer – som i utgangspunktet kan være helt identisk med en vare som kommer fra en merkevarereleverandør, f.eks. Det er jo i konkurranseøymed interessant å få vite nettopp produksjonssted. Da er jeg litt forundret over at Venstre og statsråden — og flertallet, for så vidt – mer tar kjedenes enn forbrukernes parti i et så viktig spørsmål. Er det egentlig noen god grunn til ikke å stille et krav om å ha produksjonssted som en tydelig merking på egne merkevarer?

Statsråd Iselin Nybø [13:00:42]: Som jeg sa, er det selvfølgelig mulig for aktørene selv å merke produktene hvis de ønsker det, og hvis det også er en forventning fra forbrukerne som de ønsker å tilfredsstille. Samtidig er jeg, som jeg sa i mitt forrige svar, opptatt av at dette spørsmålet reguleres av forordningen fra EU. Det gir oss også, også som forbrukere, harmoniserte bestemmelser om matinformasjon. Det er jo ikke slik at det ikke er et system for dette, det er et enhetlig system som også sikrer oss som forbrukere en enhetlig informasjon.

Presidenten: Replikordskiftet er omme.

Nils Kristen Sandtrøen (A) [13:01:48]: Tilgang til trygg mat av topp kvalitet er viktig for oss alle – det er viktig for hele samfunnet vårt. Handelen i dagligvarebransjen og spesielt den konsentrasjonen av makt som er i Norge, er et felt som nettopp angår oss alle.

Derfor er dette en gladsak. Det er et første steg til å forbedre muligheten vi som folk har til å skaffe oss de matvarene og dagligvarene vi ønsker.

Det er mange som blir skuffet når de ser at den varen, det produktet de ønsker, etterspør og er blitt glad i, plutselig blir fjernet fra hylla. På samme måte er det med produsenter som har lagt ned et langsiktig, hardt arbeid, og som opplever at grunnlaget for den innsatsen plutselig blir fjernet når produktet blir fjernet.

Det er blitt godt presisert her at dette lovforslaget som Stortinget nå skal behandle og med all sannsynlighet vedta, ikke løser alle problemer, men det er det første, viktige skrittet. For det skrittet vi tar i dag, gjør at demokratiet vårt i Norge nå viser at dagligvarebransjen og maktforholdene der er et felt som vi sammen skal jobbe med politisk, som det er viktig at vi har nødvendige regler og ikke minst kloke og fornuftige lover for.

Så det er helt sikkert at dette er et felt som vi kommer til å jobbe mye mer med, og da er det nettopp de begrensede mulighetene mange produsenter har til å velge distribusjon, som blir et av de sentrale spørsmålene i tiden som kommer.

Det er en god dag, et godt første skritt – fortsettelse følger.

Magne Rommetveit hadde her igjen teke over presidentplassen.

Terje Aasland (A) [13:04:14]: Takk for at jeg fikk lov til å si noen få ord på tampen i forlengelsen av det replikkordskiftet som var.

For det første – det å få gode rapporter om dagligvaresektoren er viktig. Det er viktig for utviklingen av sektoren. Det er viktig for forbrukerne. Og det er viktig for at vi som politikere skal kunne ta riktige beslutninger. Så jeg håper statsråden følger opp det.

Så er det dette med egne merkevarer. Jeg er forundret over at ikke flertallet gir sin tilslutning til det. Hvorfor skal det være grunnlag for å beskytte, om det er REMA eller NorgesGruppen, fra å sette produksjonssted på matvarene, som er helt vesentlig i dagligvaresektoren, f.eks. på emballasjen? Jeg er fullt klar over at vi har EU-forordninger osv. som vi forholder oss til, men det er ingenting i veien for at vi setter det som et krav, et selvstendig nasjonalt krav, i forbindelse med egne merkevarer. For det er nettopp i utviklingen av egne merkevarer en begynner å få – skal vi si – utfordrende konkurranse med de etablerte varemerkene i dagligvaresektoren vår. Om det er fra Tine eller fra Q-Meieriene eller hva det måtte være, så vet vi liksom ingenting om det. Jeg skjønner ikke at flertallet velger å beskytte kjedene framfor å beskytte eller opplyse forbrukerne, det er jeg forundret over. Men bortsett fra det er jeg veldig glad for og kan skje også forundret over at det store flertallet har snudd

og nå er for en lov om god handelsskikk. Det er jeg veldig glad for.

Helt til slutt: Arbeiderpartiet vil kunne stemme for det forslaget som handler om småskalaprodusenter, forslag nr. 3, fra SV og Senterpartiet, sånn at det ikke er noen tvil om at vi ønsker småskalaprodusentene hjertelig velkommen.

Presidenten: Fleire har ikkje bedt om ordet til sak nr. 3.

Sak nr. 4 [13:06:16]

Innstilling fra næringskomiteen om Endringer i sjøloven og NIS-loven (bareboatregistrering og overtreddelsesgebyr (Innst. 148 L (2019–2020), jf. Prop. 32 L (2019–2020))

Presidenten: Ingen har bedt om ordet.

Presidenten: Sak nr. 5 er utsett.

Dermed er kartet for i dag ferdigdebattert. Stortinget tek no pause, og i samsvar med den annonserte dagsordenen vert det votering kl. 14.

Stortinget tok pause i forhandlingane kl. 13.07.

Stortinget gjenopptok forhandlingene kl. 14.

President: Tone Wilhelmsen Trøen

Votering

Presidenten: Før Stortinget går til votering på dagens kart, vil presidenten, med bakgrunn i den situasjonen som nå har oppstått, foreslå noen endringer i Stortingets og komiteenes saksbehandling og møteavvikling.

For å begrense risikoen for smittespredning i den aktuelle situasjonen vil presidenten i medhold av Stortingets forretningsorden § 79 fremme forslag om å fravike Stortingets forretningsorden slik at komiteene kan avholde møter og treffe avgjørelser uten å måtte møtes fysisk. Det foreslås derfor følgende vedtak:

«Med virkning fra 12. mars 2020 og inntil videre settes kravet om fysisk tilstedeværelse i Stortingets forretningsorden § 25 om komitemøter og § 26 om avstemming i komiteene ut av kraft.»

Er det noen som har innvendinger til det? – Så synes ikke, og forslaget er med det enstemmig vedtatt.

Presidentskapet vil sende et brev til komiteene med en orientering om vedtaket og veiledning om hvordan bestemmelsene nå vil være å forstå.

Videre vil presidenten opplyse om at presidentskapet i samarbeid med de parlamentariske lederne vil foreta endringer i Stortingets møteprogram de kommende uker, med færre møter i plenum, og at behandlingen av sakene komprimeres noe. Det vil bli gitt nærmere opplysninger om dette.

Da er Stortinget klar til å gå til votering over endret dagsorden nr. 59.

Votering i sak nr. 1, debattert 12. mars 2020

Debatt om utenriksministerens utenrikspolitiske redegjørelse (Redegjørelsen holdt i Stortingets møte 5. mars 2020)

Presidenten: Presidenten vil foreslå at utenriksministerens utenrikspolitiske redegjørelse holdt i Stortingets møte den 5. mars 2020 vedlegges protokollen. – Det anses vedtatt.

Votering i sak nr. 2, debattert 12. mars 2020

Innstilling fra utenriks- og forsvarskomiteen om Årsrapporter fra Stortingets faste delegasjoner til internasjonale parlamentariske forsamlinger for 2019 (Innst. 179 S (2019–2020), jf. Dokument 13 (2019–2020))

Komiteen hadde innstilt til Stortinget å gjøre følgende

vedtak:

Dokument 13 (2019–2020) – Årsrapporter til Stortinget fra Stortingets faste delegasjoner til internasjonale parlamentariske forsamlinger for 2019 – vedlegges protokollen.

Votering:

Komiteens innstilling ble enstemmig bifalt.

Votering i sak nr. 3, debattert 12. mars 2020

Innstilling fra næringskomiteen om Lov om god handelsskikk i dagligvarekjeden (Innst. 173 L (2019–2020), jf. Prop. 33 L (2019–2020))

Presidenten: Under debatten er det satt frem i alt fem forslag. Det er

- forslagene nr. 1 og 2, fra Terje Aasland på vegne av Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti
- forslag nr. 3, fra Geir Pollestad på vegne av Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti

- forslag nr. 4, fra Morten Ørsal Johansen på vegne av Fremskrittspartiet
 - forslag nr. 5, fra Torgeir Knag Fylkesnes på vegne av Sosialistisk Venstreparti
- Det votes over forslagene nr. 1 og 2, fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti.

Forslag nr. 1 lyder:

«Stortinget ber regjeringen stille krav til at butikkenes egne merkevarer (EMV) merkes med produksjonssted.»

Forslag nr. 2 lyder:

«Stortinget ber regjeringen legge frem sak om endring av arbeidsmiljøloven som tydeliggjør arbeidsgiveransvaret i franchise, konsern og liknende organiseringer. Forslaget skal sikre at den som har bestemmende innflytelse, og gjennom dette reelt sett er arbeidsgiver, også får retter og plikter som arbeidsgiver i henhold til arbeidsmiljøloven.»

Rødt har varslet støtte til forslagene.

V o t e r i n g :

Forslagene fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti ble med 54 mot 49 stemmer ikke bifalt.

(Voteringsutskrift kl. 14.03.36)

Presidenten: Det votes over forslag nr. 3, fra Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti. Forslaget lyder:

«Stortinget ber regjeringen vurdere hvordan man kan øke tilgangen til produkter fra småskala-produsenter i det norske dagligvaremarkedet, og komme tilbake til Stortinget med en sak.»

Rødt har varslet støtte til forslaget.

Terje Aasland (A) (fra salen): President! Arbeiderpartiet vil også stemme for.

Presidenten: Da har Arbeiderpartiet og Rødt varslet støtte til forslaget.

V o t e r i n g :

Forslaget fra Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti ble med 55 mot 48 stemmer ikke bifalt.

(Voteringsutskrift kl. 14.04.02)

Presidenten: Det votes over forslag nr. 5, fra Sosialistisk Venstreparti. Forslaget lyder:

«Stortinget ber regjeringen utrede en egen lov om eierskapsbegrensninger innenfor dagligvarehandelen. Utredningen bør vurdere et øvre tak på erverv og ervervslignende avtaler for aktører med betydelig eierstilling.»

Rødt har varslet støtte til forslaget.

V o t e r i n g :

Forslaget fra Sosialistisk Venstreparti ble med 92 mot 10 stemmer ikke bifalt.

(Voteringsutskrift kl. 14.04.20)

Komiteen hadde innstilt til Stortinget å gjøre følgende vedtak til

l o v

om god handelsskikk i dagligvarekjeden

Kapittel 1 Innledende bestemmelser

§ 1 Formål

Loven skal bidra til effektiv bruk av samfunnets ressurser og ivareta forbrukernes interesser ved å fremme redelighet, forutberegnelighet og lojalitet i kontraktsforhold mellom næringsdrivende i dagligvarebransjen.

§ 2 Virkeområde

Loven gjelder for forhandlinger og avtaler om leveranser av dagligvarer

- a. som er ment for videresalg til forbrukere gjennom utsalgssteder som har salg av dagligvarer som en vesentlig del av sin virksomhet, eller
- b. for salg til storhusholdning gjennom en part som også leverer dagligvarer til utsalgssteder som nevnt i bokstav a.

Loven gjelder ikke salg til forbrukere. Loven gjelder heller ikke forhandlinger og avtaler mellom primærprodusenter og industriaktører.

Loven gjelder for forhandlinger og avtaler som foretas, har virkning eller er egnet til å ha virkning her i riket.

Kapittel 2 God handelsskikk

§ 3 God handelsskikk

I forretningsforhold mellom næringsdrivende i dagligvarebransjen skal det ikke foretas handlinger som strider mot god handelsskikk. God handelsskikk skal være basert på redelighet, forutberegnelighet og lojalitet.

§ 4 Krav på opplysninger

Ved forhandlinger og gjennomføring av avtaler om leveranser av dagligvarer skal hver av partene legge frem opplysninger som de kjenner til, og som de har grunn til å tro er av betydning for den annen part. Dette gjelder ikke informasjon som partene har berettiget grunn til å holde hemmelig.

§ 5 Beskyttelse av partenes investeringer

Dersom den ene parten i god tro har foretatt investeringer eller andre tiltak i forståelse med den andre

parten, må sistnevnte ikke opptre på en måte som er i strid med de berettigede forventningene som har oppstått.

§ 6 Skriftlighet og klarhet

Avtaler skal inngås skriftlig og klart beskrive hvilke ytelser partene er forpliktet til å levere. En part kan ikke ensidig endre avtalen.

§ 7 Ansvar for svinn og kundereklamasjoner

Avtalen skal regulere ansvar for svinn og kundereklamasjoner.

§ 8 Delisting og oppsigelse

Avtalen skal inneholde frister for varsling av delisting av produkter og for oppsigelse av avtaleforholdet. Delisting skal varsles selv om avtalen ellers fastsetter tidsrom for når delisting kan finne sted. Delisting krever saklig grunn. Delisting skal begrunnes skriftlig når en avtalepart krever det.

§ 9 Vern mot etterligninger

Næringsdrivende i dagligvarebransjen må ikke anvende etterlignende kjennetegn, produkter, kataloger, reklamemidler eller andre frambringelser på slik måte og under slike omstendigheter at det må anses som en urimelig utnyttelse av en annens innsats eller resultater og fører med seg fare for forveksling.

§ 10 Trusler

Næringsdrivende i dagligvarebransjen må ikke benytte ord og handlinger som er egnet til å fremkalle alvorlig frykt, for eksempel trusler om utilbørlige represalier eller spredning av usann informasjon.

Kapittel 3 Tilsyn, håndheving og overprøving

§ 11 Dagligvaretilsynets organisasjon og oppgaver

Dagligvaretilsynet fører tilsyn med at bestemmelsene i denne loven overholdes. Det gir veiledning og informasjon om loven og kontrollerer at lovens påbud og forbud overholdes.

Dagligvaretilsynet kan gi pålegg etter § 12 og treffe vedtak etter §§ 15 til 17, som kan påklages til Markedsrådet etter § 18.

Dagligvaretilsynet skal legge vekt på hensynet til forbrukerne ved håndhevingen av loven.

Dagligvaretilsynet er et uavhengig forvaltningsorgan som er administrativt underordnet departementet. Dagligvaretilsynet ledes av en direktør utnevnt av Kongen i statsråd.

Dagligvaretilsynet kan ikke instrueres om behandlingen av enkeltsaker eller gis generelle instruksjoner om hvordan myndighet etter loven skal utøves.

Kongen eller departementet kan ikke omgjøre Dagligvaretilsynets vedtak.

§ 12 Opplysningsplikt

Enhver har plikt til å gi Dagligvaretilsynet og Markedsrådet de opplysninger som disse myndigheter krever for å kunne utføre sine gjøremål etter loven. Opplysningene kan kreves gitt skriftlig eller muntlig innen en fastsatt frist, og kan nedtegnes og lagres som lydopptak. Dagligvaretilsynet og Markedsrådet kan også kreve utlevert alle typer informasjon og bærere av slik informasjon for gransking.

Taushetsplikten som følger av lov, pålegg eller avtale, er ikke til hinder for opplysningsplikten eller retten til å foreta gransking etter første ledd. Dette gjelder likevel ikke opplysninger, informasjon eller bærere av informasjon som er omfattet av taushetsplikten som nevnt i straffeprosessloven §§ 117 til 120.

§ 13 Taushetsplikt og beskyttelse av kilder

Enhver som utfører tjeneste eller arbeid for Dagligvaretilsynet eller Markedsrådet, plikter å hindre at andre får adgang eller kjennskap til det vedkommende i forbindelse med tjenesten eller arbeidet får vite om identiteten til den som gir tips om overtredelse av §§ 3 til 10 og tilhørende forskrifter.

Taushetsplikten gjelder også overfor sakens parter og deres representanter.

§ 14 Veiledning og dialog

Dagligvaretilsynet skal gi informasjon om loven og veiledning i enkeltsaker.

Tilsynet skal av eget tiltak, eller etter henvendelse, søke å påvirke næringsdrivende til å innrette seg etter loven.

Hvis Dagligvaretilsynet finner at en eller flere av bestemmelsene i §§ 3 til 10 eller tilhørende forskrifter er overtrådt, kan det kreve en skriftlig bekreftelse på at det ulovlige forholdet skal opphøre eller treffe vedtak etter § 15.

§ 15 Vedtak om overtredelse av §§ 3 til 10

Dersom tiltak etter § 14 annet ledd ikke er tilstrekkelig for å sikre at en eller flere av bestemmelsene i §§ 3 til 10 overholdes, kan Dagligvaretilsynet treffe vedtak om påbud og forbud som er nødvendige for å sikre overholdelse.

Dagligvaretilsynet kan også treffe vedtak som stadfester at det har skjedd en overtredelse av en eller flere av bestemmelsene i §§ 3 til 10.

§ 16 Tvangsmulkt

For å sikre at pålegg etter § 12 eller vedtak etter § 15 bokstav a overholdes, kan det fastsettes tvangsmulkt til staten inntil forholdet er rettet.

Endelig vedtak om betaling av tvangsmulkt er tvangsgrunnlag for utlegg.

§ 17 Vedtak om overtredelsesgebyr

Dagligvaretilsynet kan ilegge overtredelsesgebyr ved overtredelse av vedtak etter § 15 bokstav a.

Ved avgjørelsen av om det skal ilegges overtredelsesgebyr og ved utmålingen av dette, gjelder forvaltningsloven § 46. I tillegg skal tilsynet legge vekt på mulige skadevirkninger for forbrukerne.

Endelig vedtak om overtredelsesgebyr er tvangsgrunnlag for utlegg.

§ 18 Markedsrådets kompetanse

Klager over vedtak etter §§ 15, 16 og 17 samt andre avgjørelser som kan påklages etter forvaltningsloven og offentleglova, behandles av Markedsrådet.

Markedsrådet kan ikke av eget tiltak omgjøre Dagligvaretilsynets vedtak. Markedsrådet kan kun omgjøre egne vedtak som må anses ugyldige.

§ 19 Domstolsprøving

Søksmål om Dagligvaretilsynets eller Markedsrådets vedtak skal rettes mot staten ved Dagligvaretilsynet. Søksmålet må reises innen tre måneder etter at underretning om vedtaket er mottatt eller fra vedkommende fikk eller burde ha fått kunnskap om vedtaket.

Kapittel 4 Avsluttende bestemmelser

§ 20 Forskrifter

Kongen kan gi forskrifter om

- lovens anvendelse på Svalbard, og fastsette særlige regler av hensyn til de stedlige forholdene,
- avgrensning av virkeområdet og presisering av adferdsnormene i §§ 4 til 9,
- dagligvaremyndighetenes organisering og saksbehandling,
- nærmere regler om opplysningsplikt og gransking,
- nærmere regler om illeggelse av tvangsmulkt, utmåling av overtredelsesgebyr, og
- innføring av EØS-regelverk om forretningspraksis for dagligvarebransjen.

§ 21 Ikrafttredelse og overgangsregler

Loven gjelder fra den tid Kongen bestemmer.

Dagligvaretilsynet kan bare treffe vedtak om avtaler eller handlinger som har funnet sted etter at loven har trådt i kraft.

Votering:

Komiteens innstilling ble enstemmig bifalt.

Presidenten: Det voteres over forslag nr. 4, fra Fremskrittspartiet. Forslaget lyder:

«§ 2 annet ledd tredje punktum skal lyde:

Loven gjelder ikke ved avtaler under en samlet økonomisk verdi per leverandør svarende til Skatteetatens til enhver tid fastsatte grense for næringsdrivende må registrere seg i Merverdiavgiftsregisteret, med mindre en av avtalepartene krever dette.»

Votering:

Forslaget fra Fremskrittspartiet ble med 79 mot 20 stemmer ikke bifalt.

(Voteringsutskrift kl. 14.04.47)

Presidenten: Det voteres over lovens overskrift og loven i sin helhet.

Votering:

Lovens overskrift og loven i sin helhet ble enstemmig bifalt.

Presidenten: Lovvedtaket vil bli ført opp til andre gangs behandling i et senere møte i Stortinget.

Votering i sak nr. 4, debattert 12. mars 2020

Innstilling fra næringskomiteen om Endringer i sjøloven og NIS-loven (bareboatregistrering og overtredelsesgebyr (Innst. 148 L (2019–2020), jf. Prop. 32 L (2019–2020))

Komiteen hadde innstilt til Stortinget å gjøre følgende vedtak til

L o v

om endringer i sjøloven og NIS-loven (bareboatregistrering og overtredelsesgebyr)

I

I lov 24. juni 1994 nr. 39 om sjøfarten (sjøloven) gjøres følgende endringer:

§ 1 nye sjette og syvende ledd skal lyde:

Et skip som anses som norsk etter § 1 første ledd, anses likevel ikke som norsk så lenge det i henhold til § 40 b er bareboatregistrert i et annet lands skipsregister.

Et skip som er innført i et annet lands skipsregister, anses likevel som norsk hvis det er bareboatregistrert i norsk skipsregister i henhold til § 40.

§ 4 nye tredje og fjerde ledd skal lyde:

Et skip som anses som norsk etter første ledd, anses likevel ikke som norsk så lenge det i henhold til § 40 b er bareboatregistrert i en annen stat.

Et skip som er innført i et annet lands skipsregister, anses likevel som norsk hvis det er bareboatregistrert i norsk skipsregister i henhold til § 40.

§ 5 annet ledd første punktum skal lyde:

Norsk skip som er registreringspliktig etter § 11 annet ledd, bareboatregistrert etter § 40 eller går i utenriks fart, skal være forsynt med norsk nasjonalitetsbevis.

§ 28 første ledd nytt sjetten punktum skal lyde:

Skip som etter § 40 b er gitt tillatelse til midlertidig registrering i et annet lands skipsregister, skal ikke slettes fra skipsregisteret.

I kapittel 2 skal nytt avsnitt VII lyde:

VII. Bareboatregistrering

§ 40 Bareboatregistrering

Passasjerskip og lasteskip med største lengde 15 meter eller mer, boreplattformer og andre flyttbare innretninger som er registrert i et annet lands skipsregister og bareboat-befraktes av noen som oppfyller vilkårene i § 1 eller § 4, kan bareboatregistreres i skipsregisteret for en periode på inntil ti år etter skriftlig anmodning fra bareboat-befrakteren. Perioden kan ikke være lengre enn varigheten av bareboat-certepartiet. Hvis samtykket etter annet ledd nr. 3 er tidsbegrenset, skal tillatelse etter første punktum gjelde for den samme perioden, men ikke overstige ti år. Skipsregisteret kan forlenge perioden for inntil fem år om gangen etter ny skriftlig anmodning fra bareboat-befrakteren. Slik anmodning kan fremsettes tidligst seks måneder før den forutgående tillatelsen utløper.

Før skipet kan registreres etter første ledd må bareboat-befrakteren fremlegge følgende dokumentasjon:

1. kopi av bareboat-certepartiet,
2. utskrift fra skipsregisteret i primærstaten som dokumenterer hvem som er skipets eier og alle registrerte rettighetshavere,
3. skriftlig samtykke til bareboatregistrering i norsk skipsregister fra skipets eier og samtlige rettighetshavere, og
4. dokumentasjon fra skipsregisteret i primærstaten som viser at skipet midlertidig tillates å bareboatregistrere i skipsregisteret og seile under norsk flagg. Skip registrert etter denne bestemmelsen er underlagt norsk jurisdiksjon og skal føre norsk flagg. Det kan ikke anmerkes panteretter eller andre rettsstiftelser i skip som er registrert etter første ledd.

Departementet kan i forskrift gi nærmere regler om bareboatregistrering, herunder krav til bareboat-certepartiet, dokumentasjon og fremgangsmåte.

§ 40 a Sletting av bareboatregistrerte skip

Skip som er registrert etter § 40, skal slettes i skipsregisteret når:

- a) bareboat-certepartiet opphører,
- b) betingelsene for registrering etter § 40 første ledd ikke lenger er til stede,
- c) registerføreren får melding fra bareboat-befrakteren eller skipets eier om at skipet skal slettes fra registeret,
- d) skipet etter primærstatens rett ikke lenger har rett til midlertidig å seile under norsk flagg,
- e) registerføreren får melding etter § 13 annet ledd om at et skip er gått tapt eller er hugget opp, eller
- f) melding om at et skip er gått tapt eller er hugget opp, ikke er gitt innen fristen etter § 13 annet ledd, men registerføreren på annen måte får kjennskap til forholdet. Før skipet slettes, skal eieren i så fall gis adgang til å uttale seg.

§ 40 b Bareboat-utflagging

På begjæring fra skipets eier kan passasjerskip og lasteskip med største lengde 15 meter eller mer, boreplattformer og andre flyttbare innretninger som er leid ut på bareboat-certeparti og er registrert i skipsregisteret, gis tillatelse til bareboatregistrering i et utenlandsk skipsregister for en periode på inntil ti år. Perioden kan ikke være lengre enn varigheten av bareboat-certepartiet. Skipsregisteret kan etter skriftlig anmodning fra skipets eier forlenge perioden inntil fem år om gangen.

For at tillatelse eller forlengelse kan gis, må skipets eier fremlegge følgende dokumentasjon:

1. kopi av bareboat-certepartiet,
2. skriftlig samtykke til at skipet kan bareboatregistreres i det utenlandske skipsregisteret fra skipets eier og samtlige rettighetshavere i skipet, og
3. dokumentasjon fra det utenlandske skipsregisteret som viser at skipet tillates å bareboatregistreres der.

Et skip som er bareboatregistrert etter første ledd har rett til midlertidig å føre et annet lands flagg, og skal i denne perioden ikke anses å være norsk i henhold til § 1 i denne loven. Det har ikke rett til å føre norsk flagg og skal ikke være forsynt med norsk nasjonalitetsbevis.

Panteretter og andre rettsstiftelser forblir registrert når skipet er registrert i et annet lands skipsregister etter første ledd, og nye panteretter og andre rettsstiftelser kan fortsatt registreres i skipsregisteret.

Departementet kan i forskrift gi nærmere regler om bareboatregistrering, herunder krav til bareboat-certepartiet, dokumentasjon og fremgangsmåte.

§ 40 c Bortfall av tillatelse til bareboatregistrering

Retten til å føre et utenlandsk flagg etter § 40 b bortfaller når bareboat-certepartiet opphører eller skipet ikke lenger har rett til midlertidig å seile under det utenlandske skipsregisterets flagg. Melding om opphør skal gis av skipets eier snarest mulig og senest innen 30 dager etter opphør. Retten til å føre utenlandsk flagg bortfaller også hvis melding ikke er gitt innen fristen, men registerføreren på annen måte får kjennskap til forholdet. Før retten bortfaller skal eieren i så fall gis adgang til å uttale seg.

Når tillatelsen til bareboatregistrering bortfaller etter første ledd, har skipet rett til igjen å føre norsk flagg.

§ 507 nye tredje og fjerde ledd skal lyde:

Flyttbare plattformer som anses som norske etter første ledd, anses likevel ikke som norske så lenge de i henhold til § 40 b er bareboatregistrert i en annen stat.

Flyttbare plattformer som er innført i et annet lands skipsregister, anses likevel som norske hvis de er bareboatregistrert i norsk skipsregister i henhold til § 40.

II

I lov 12. juni 1987 nr. 48 om norsk internasjonalt skipsregister (NIS-loven) gjøres følgende endringer:

§ 1 nye fjerde og femte ledd skal lyde:

Et skip som anses som norsk etter § 1 første ledd, anses likevel ikke som norsk så lenge det i henhold til § 16 er bareboatregistrert i en annen stat.

Et skip som er innført i et annet lands skipsregister, anses likevel som norsk hvis det er bareboatregistrert i norsk skipsregister i henhold til § 14.

§ 4 fjerde ledd skal lyde:

Forbudet i første ledd gjelder ikke for skip i Norsk internasjonalt skipsregister som er bareboatregistrert i en annen stat etter § 16.

§ 12 første ledd nytt annet punktum skal lyde:

Skip som etter § 16 er gitt tillatelse til midlertidig registrering i annet lands skipsregister, skal ikke slettes fra skipsregisteret.

I kapittel III skal ny § 13 lyde:

§ 13 Overtredelsesgebyr

Sjøfartsdirektoratet kan ilegge et foretak overtredelsesgebyr dersom foretaket eller noen som har handlet på foretakets vegne, har overtrådt fartsområdebegrensningene fastsatt i eller i medhold av § 4.

Departementet kan i forskrift gi utfyllende regler om ilegging og utmåling av overtredelsesgebyr, herunder regler om minimums- og maksimumsbeløp og om renter og gebyrer dersom overtredelsesgebyr ikke blir betalt ved forfall.

Nytt kapittel IV lyde:

Kapittel IV. Bareboatregistrering

§ 14 Bareboatregistrering i Norsk internasjonalt skipsregister

Skip som nevnt i § 1 som er registret i et annet lands skipsregister og bareboat-befraktes av noen som oppfyller vilkårene i § 1, kan bareboatregistreres i skipsregisteret for en periode på inntil ti år etter skriftlig anmodning fra bareboat-befrakteren. Perioden kan ikke være lengre enn varigheten av bareboat-certepartiet. Hvis samtykket etter annet ledd nr. 3 er tidsbegrenset, skal tillatelse etter første punktum gjelde for den samme perioden, men ikke overstige ti år. Skipsregisteret kan forlenge perioden for inntil fem år om gangen etter ny skriftlig anmodning fra bareboat-befrakteren.

Før skipet kan registreres etter første ledd må bareboat-befrakteren fremlegge følgende dokumentasjon:

1. kopi av bareboat-certepartiet,
2. utskrift fra skipsregisteret i primærstaten som dokumenterer hvem som er skipets eier og alle registrerte rettighetshavere,
3. skriftlig samtykke til bareboatregistrering i norsk skipsregister fra skipets eier og samtlige rettighetshavere, og
4. dokumentasjon fra skipsregisteret i primærstaten som viser at skipet midlertidig tillates å bareboatregistreres i Norsk internasjonalt skipsregister og seile under norsk flagg.

Skip registrert etter denne bestemmelsen er underlagt norsk jurisdiksjon og skal føre norsk flagg.

Det kan ikke anmerkes panteretter eller andre rettsstiftelser i skip som er registrert etter første ledd.

Departementet kan i forskrift gi nærmere regler om bareboatregistrering, herunder krav til bareboat-certepartiet, dokumentasjon og fremgangsmåte.

§ 15 Sletting av bareboatregistrerte skip

Skip som er registrert etter § 14 skal slettes i registeret når:

- a) bareboat-certepartiet opphører,
- b) betingelsene for registrering etter § 14 første ledd ikke lenger er til stede,
- c) registerføreren får melding fra bareboat-befrakteren eller skipets eier om at skipet skal slettes fra registeret,
- d) skipet etter primærregisterstatens rett ikke lenger har rett til midlertidig å seile under norsk flagg,
- e) registerføreren får melding etter sjøloven § 13 annet ledd om at et skip er gått tapt eller er hugget opp, eller
- f) melding om at et skip er gått tapt eller er hugget opp, ikke er gitt innen fristen etter sjøloven § 13 annet ledd, men registerføreren på annen måte får kjennskap til

forholdet. Før skipet slettes skal eieren i så fall gis adgang til å uttale seg.

§ 16 Bareboat-utflagging

På begjæring fra skipets eier kan skip som er leid ut på bareboat-certeparti og er registrert i norsk internasjonalt skipsregister, gis tillatelse til bareboatregistrering i et utenlandsk skipsregister for en periode på inntil ti år. Perioden kan ikke være lengre enn varigheten av bareboat-certepartiet. Skipsregisteret kan etter skriftlig anmodning fra skipets eier forlenge perioden inntil fem år om gangen.

For at tillatelse eller forlengelse kan gis, må skipets eier fremlegge følgende dokumentasjon:

1. *kopi av bareboat-certepartiet,*
2. *skriftlig samtykke til bareboatregistrering i det utenlandske skipsregisteret fra skipets eier og samtlige rettighetshavere i skipet, og*
3. *dokumentasjon fra det utenlandske skipsregisteret som viser at skipet tillates å bareboatregistreres der.*

Et skip som er bareboatregistrert etter første ledd har rett til midlertidig å føre et annet lands flagg, og skal i denne perioden ikke anses å være norsk i henhold til § 1 i denne loven. Det har ikke rett til å føre norsk flagg og skal ikke være forsynt med norsk nasjonalitetsbevis.

Panteretter og andre rettsstiftelser forblir registrert når skipet er registrert i et annet lands skipsregister etter første ledd, og nye panteretter og andre rettsstiftelser kan fortsatt registreres i skipsregisteret.

Departementet kan i forskrift gi nærmere regler om bareboatregistrering, herunder krav til bareboat-certepartiet, dokumentasjon og fremgangsmåte.

§ 17 Bortfall av tillatelse til bareboatregistrering

Retten til å føre utenlandsk flagg etter § 16 bortfaller når bareboat-certepartiet opphører eller skipet ikke lenger har rett til midlertidig å seile under det utenlandske skipsregisterets flagg. Melding om opphør skal gis av skipets eier snarest mulig og senest innen 30 dager etter opphør. Retten til å føre utenlandsk flagg bortfaller også hvis melding ikke er gitt innen fristen, men registerføreren på annen måte får kjennskap til forholdet. Før retten bortfaller, skal eieren i så fall gis adgang til å uttale seg.

Når tillatelsen til bareboatregistrering bortfaller etter første ledd, har skipet rett til igjen å føre norsk flagg.

Nåværende kapittel IV blir nytt kapittel V.

Nåværende § 13 blir ny § 18.

Nåværende § 14 blir ny § 19.

III

Loven gjelder fra den tid Kongen bestemmer.

V o t e r i n g :

Komiteens innstilling ble enstemmig bifalt.

Presidenten: Det voteres over lovens overskrift og loven i sin helhet.

V o t e r i n g :

Lovens overskrift og loven i sin helhet ble enstemmig bifalt.

Presidenten: Lovvedtaket vil bli ført opp til andre gangs behandling i et senere møte i Stortinget.

Sak nr. 5 er utsatt til et senere møte i Stortinget.

Sak nr. 6 [14:05:33]

Referat

1. (194) Representantforslag fra stortingsrepresentantene Karin Andersen, Torgeir Knag Fylkesnes og Audun Lysbakken om å evakuere barn og sårbare flyktninger fra Hellas til Norge og å støtte og bidra til den humanitære løsningen varslet av den tyske regjeringen (Dokument 8:85 S (2019–2020))
2. (195) Representantforslag fra stortingsrepresentant Bjørnar Moxnes om solidaritet med Hellas og hjelp til barn som er i flyktningleirer (Dokument 8:86 S (2019–2020))
Enst.: Nr. 1 og 2 sendes kommunal- og forvaltningskomiteen.
3. (196) Representantforslag fra stortingsrepresentantene Liv Signe Navarsete, Sandra Borch, Bengt Faste-raune, Siv Mossleth og Kari Anne Bøkestad Andreasen om ein fullstendig plan for flyttinga av den maritime overvåkningsaktiviteten frå Andøya til Evenes (Dokument 8:87 S (2019–2020))
Enst.: Sendes utenriks- og forsvarskomiteen.

Presidenten: Dermed er dagens kart ferdigbehandlet. Forlanger noen ordet før møtet heves? – Møtet er hevet.

Møtet hevet kl. 14.06.

